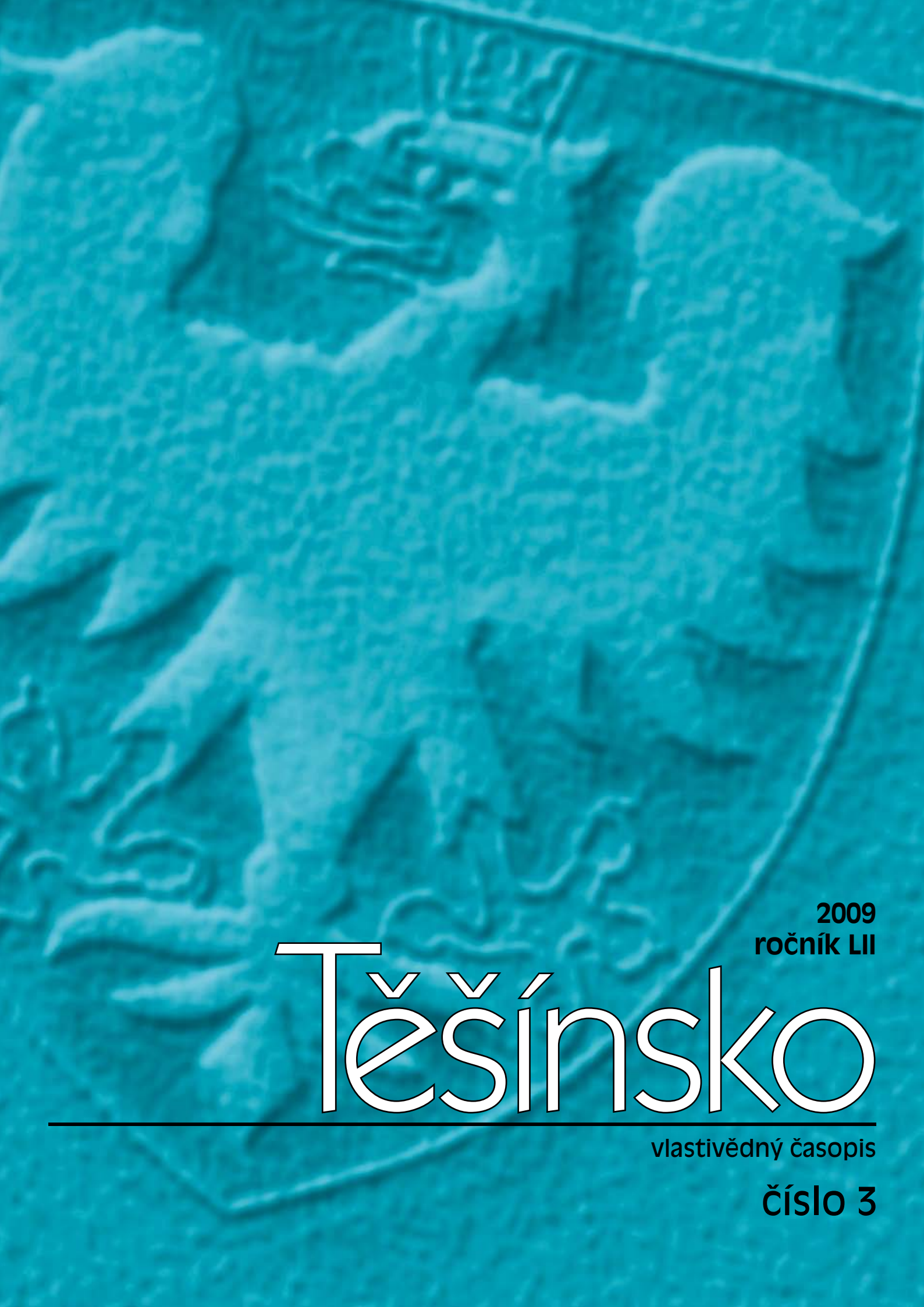

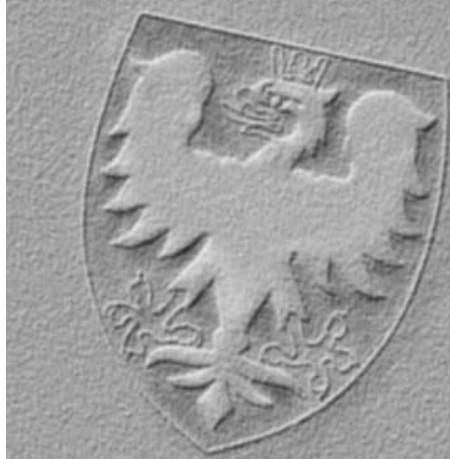

2009
ročník LII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 3

2009
ročník LII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 3

Obsah

K pokusu o připojení Těšínska k Protektorátu Čechy a Morava na podzim 1939 1

Jiří Friedl

Vzpomínky na počátky Občanského fóra v Českém Těšíně 6

Rudolf Marek

Z historie lazeckých kolonií 11

Stanislav Durčák

Hostinec „U Žida“ neboli „U Płoszka“ v jablunkovské osadě Žihla 20

Radek Lipovskí

Hornická tragédie na dole Dukla ve vzpomínkách obyvatel města Havířov 25

Jana Jílková

Zajímavá židle z Těšína 28

Mečislav Borák

K významnému životnímu jubileu Emilie Harokové 29

Radim Prokop

„Milovat život a práci“ K životnímu jubileu Karla Bogara 30

Jiřina Veselská

Z nové literatury (nejen) o Těšínsku 32

Gabriela Chromcová – David Pindur

Města a obce Těšínska se představují 33

Chotěbuz
Radim Jež

Články v tomto periodiku jsou recenzovány nezávislými recenzenty.

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně

Adresa redakce:

Muzeum Těšínska, p. o., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín,
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223,
e-mail: muzeum@muzeumct.cz

Odpovědný redaktor: dr. Zbyšek Ondřeka

Výkonný redaktor: doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.

Tajemník redakce: dr. David Pindur

Redakční rada: dr. Karel Bogar, prof. dr. Mečislav Borák, CSc.,

prof. dr. Dan Gawrecki, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc.,

doc. dr. Dušan Janák, Ph.D., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc.,

dr. Jaromír Kalus, dr. Jiřina Kábrtová,

doc. dr. Irena Korbelařová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc.,

dr. Karel Müller, dr. Zbyšek Ondřeka, dr. David Pindur,

doc. dr. Radim Prokop, CSc., dr. Miroslav Skarka,

doc. dr. Pavel Šopák, Ph.D., Jiřina Veselská,

doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.

Jazyková editace: Lucie Kučová

Překlad resumé do anglického jazyka: Lenka Mandrysová

Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s.r.o., Ostrava

Odevzdáno do tisku: 20. 10. 2009

Vyšlo: 29. 10. 2009

Tisk: Tiskárna Grafico s.r.o., Opava

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

Za obsahy článků zodpovídají autoři.

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně,

Pražská 3/14 nebo v jeho dalších pobočkách:

ve Výstavní síni Musaion v Havířově,

v Památníku životické tragédie v Havířově-Žitovicích,

Kotulově dřevěnce v Havířově-Bludovicích,

v Archeoparku v Chotěbuzi-Podobohě,

ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově,

ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-Fryštátě,

ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlové,

v Technickém muzeu v Petřvaldě

a v Regionálním informačním centru v Českém Těšíně.

Časopis lze nově zakoupit také v Gorolském turistickém informačním centru v Mostech u Jablunkova.

Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat (i telefonicky) předplatné nebo jednotlivá čísla časopisu.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 40 Kč, celoroční předplatné 160 Kč a poštovné.

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno

Oblastní poštou v Ostravě

č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992.

Vážení čtenáři.

S ohledem na dvě letošní významná výročí našich moderních dějin zařadila redakce Těšínska do tohoto čísla články týkající se událostí let 1939 a 1989. Článek historika Jiřího Friedla přináší na základě rozsáhlého archivního výzkumu málo známé a dosud většinou nepublikované informace o pokusu připojit území Těšínska, zabrané v říjnu 1938 Polskem, k Protektorátu Čechy a Morava. Osobní vzpomínky spoluzakladatelů českotěšínského Občanského fóra, pak připomínají nelehké počátky demokracie před dvaceti lety a poslouží snad k budoucímu zpracování nejmladší historie našich národních dějin.

Redakce

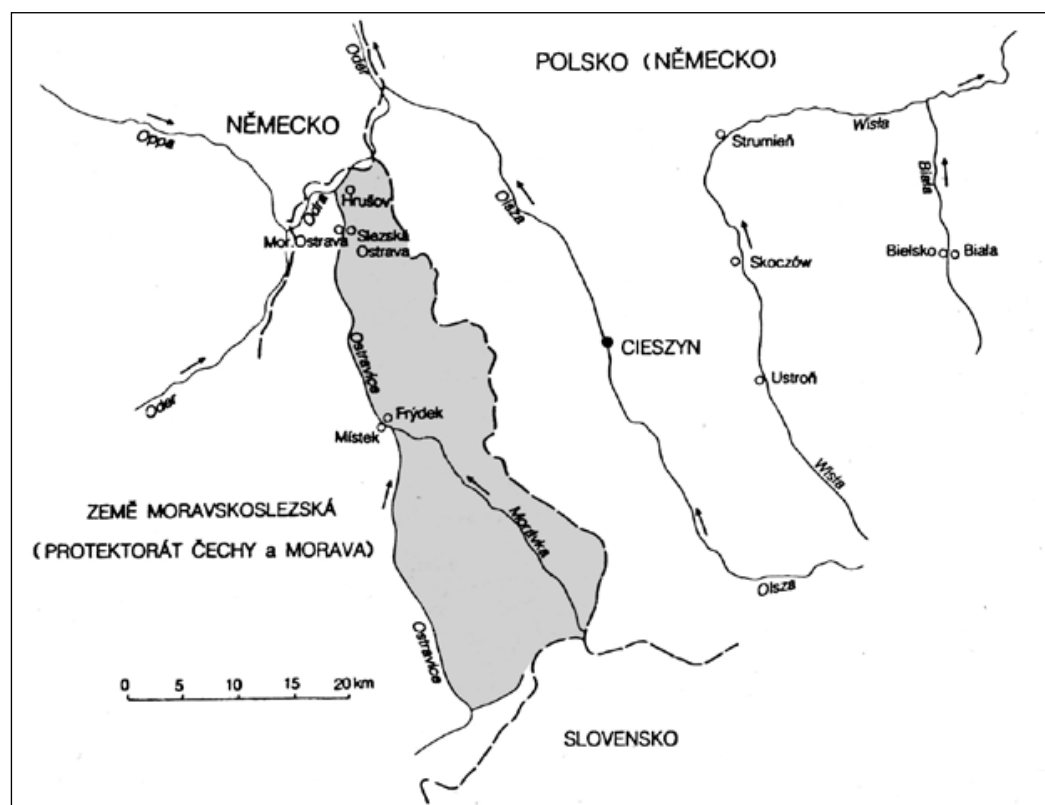
K pokusu o připojení Těšínska k Protektorátu Čechy a Morava na podzim 1939¹

Jiří Friedl

Napadení Polska nacistickým Německem v září 1939 představovalo důležitý mezník v dějinách československého odboje, a to zvláště zahraničního. Prezident Beneš a jeho spolupracovníci nyní mohli naplno rozvinout své aktivity, jejichž cílem bylo obnovení Československa v předmnichovských hranicích. Jak ukázal další vývoj, nejednalo se o proces jednoduchý. Otázka přináležitosti Těšínska² zde přitom hrála také důležitou roli a způsobovala napětí s polskou exilovou vládou, která trvala na obnovení Polska v hranicích k 1. září 1939 – tedy včetně Těšínska připojeného v říjnu 1938 k polskému státu.³ Méně známé jsou snahy vlády Protektorátu Čechy a Morava na podzim 1939 dosáhnout korektury hranice na Těšínsku podle stavu před Mnichovem, i když odborná

literatura jim již věnovala určitou pozornost.⁴ Stojí proto zato si tuto kapitolu našich moderních dějin připomenout a na základě některých dosud nevyužitých archivních dokumentů doplnit poznatky obsažené v odborné literatuře.

V letních měsících roku 1939 bylo již každému jasné, že konflikt mezi nacistickým Německem a Polskem je na spadnutí. Ze zpráv domácího odboje přitom vyplývá, že mezi Čechy nebyli Poláci v létě 1939 příliš populární, přičemž aspekt Těšínska zde hrál významnou roli. Zvláště se poukazovalo na špatné chování polských úřadů vůči Čechům na Těšínsku,⁵ čehož samozřejmě využívala okupační moc k rozpoutání protipolské kampaně. A tak se v nacisty kontrolovaném protektorátním tisku objevovaly články připomínající chování

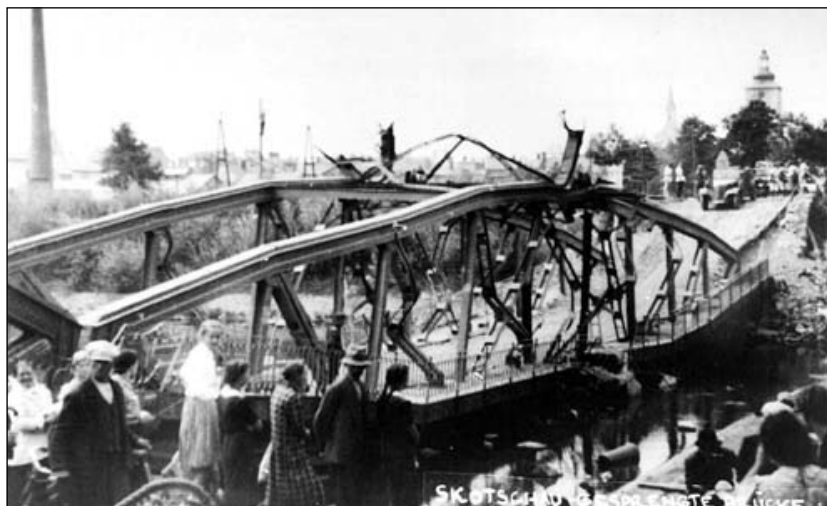
Československá část Těšínska v letech 1938–1945 (státní hranice k 31. 12. 1938), Nástin dějin Těšínska. Ostrava-Praha 1992

*Vozy německé armády
připravené k útoku na Polsko
u obecné školy v Nové Vsi
u Frýdlantu n. O., 2. polovina
srpna 1939, Základní škola
Nová Ves*

Polska k Československu v září 1938. Třeba Venkov 24. srpna 1939 otiskl článek nazvaný *Žádné iluze o polském šovinistickém režimu*, ve kterém se mimo jiné píše: „I my, Češi, nemůžeme dnes nemyslet na to, co nyní polský režim nám způsobil v době naší nejvyšší tísně. Vzpomínáme na nepřetržitou řadu protičeských útoků polského vládního tisku a polského rozhlasu z loňského roku, které nerozpakovaly operovati falešnými statistikami a nejpustějšími výmysly. 18. výročí rozhodnutí o Těšínsku stalo se Polákům z vládního tábora příležitostí k vystupňování kampaně proti nám, k šíření lži o českém teroru na Těšínsku, k vypovídání našich příslušníků a k diplomatickým demaršům... Týrání našich lidí, zavírání českých škol [rozumí se po připojení Těšínska k Polsku v říjnu 1938 – JF], šlapání základních občanských práv, brutální vyvlastňování, jako se dopustili proti českým lidem ještě tak nedávno, je zapsáno do českých myslí hluboce.“⁴⁶ Večerní České slovo z 25. srpna 1939 dokonce zveřejnilo fotografii uprchlíků z Těšínska a uvádělo, že v poslední době odtud „houfně utíkají zástupy českých lidí, vystavených v dosavadním domově na Těšínsku polskému pronásledování a neustálým ústrkům.“⁴⁷ Den před vypuknutím války stejný deník přinesl

*Při ústupu polské armády
zničený silniční most přes
Vislu ve Skočově, září 1939,
Muzeum Těšínska*

informaci převzatou z *Mährisch-Schlesische Landeszeitung*, podle které mělo být české děvče, jež chtělo překročit hranice do protektorátu, znásilněno polským pohraničником.⁴⁸ A bulvární A-Zet k otázce Těšínska hrozivě dodával: „Nespravedlivě zabraný bohatý kraj těšínský, posvěcený českým potem a krví. Uhlná oblast lákala Poláky, kteří se v ní usadili; tisíce Čechů vyhnali z jejich rodných domovů a těm, kteří zůstali, týráním a persekucemi zdůrazňovali svou nadvládu. Tyto věci má český lid dobře na paměti a nikdy na ně nezapomene. A Těšínska se český národ nikdy nevzdá.“⁴⁹

V této době se aktivizovali čeští fašisté, kteří zřejmě pokládali současnou situaci za vhodnou k tomu, aby protektorátní vláda žádala vrácení Těšínska. Dne 25. srpna 1939 poslal Národní tábor fašistický protektorátní vládě dopis, v němž vybídl vládu k zahájení potřebných jednání (samo-zřejmě prostřednictvím Berlína) a nabídl také své služby. Kdyby totiž diplomatická jednání s Polskem selhala, dávali fašisté k dispozici své gardy, které by ve spolupráci s německou armádou Těšínsko okamžitě obsadily. V tisku se dále měly objevit výzvy gardistům, kteří měli mít zajištěnou bezplatnou jízdenku až na místo soustředění. Představitelé českých fašistů dále předpokládali, že jejich gardy budou následně vyzbrojeny a pod velením německých důstojníků (respektive důstojníků bývalé československé armády) zahájí obsazování území. „Dávající se slavné vládě protektorátu pro tuto akci úplně k dispozici, prohlašujeme, že nemáme žádných postranních úmyslů a že jsme ochotni nezištně nasaditi i vlastní životy pro znovuzískání uloupeného nám území a vysvobození našich občanů české národnosti z polského pekla...“, uzavírali pateticky svůj dopis zemský velitel fašistických gard kpt. Karel Bezděk a zemský náčelník Václav Janík.¹⁰ V Hranicích na Moravě šli místní fašisté dokonce ještě dál. Vylepili plakáty, které vyzývaly ke vstupu do Fašistických gard. „Přihlášení“, hlásal plakát, „vyčkají zatím u své práce a ve svém bydlišti, bychom mohli v případě potřeby v dané chvíli vyraziti po boku svých německých kamarádů se zbraní v ruce a nastoupiti pochod pro našich nám uloupených 150.000 českých duší. (Těšín a pod).“ Tato iniciativa se však setkala s odmítavým postojem nacistických úřadů. Úřad oberlandráta v Olomouci to označil za svévolnou akci, která způsobuje neklid, a plakáty musely být okamžitě odstraněny. Podobnému úmyslu olomouckých fašistů stačili nacisté včas zabránit.¹¹

Vypuknutí války v tehdejší napjaté atmosféře asi již nikoho nepřekvapilo. Ministr protektorátní vlády a bývalý agrární politik Karel Ladislav Feierabend názory Čechů v době napadení Polska ve svých pamětech shrnul takto: „Lidé nepřáli Polsku německý vpád, ale pokládali jej za spravedlivou odplatu za to, jak se Polsko k nám zachovalo

v době mnichovské krize.“¹² Denní tisk přinášel na titulních stranách informace z bojišť a otiskoval články, nepochybně dodávané nacistickou propagandou. Z jejich četby si přítom čtenář mohl odnést jen ty nejhorší dojmy o Polsku a Polácích. Venkov 7. září 1939 v krátké poznámce oznamoval, že na „osvobozeném Těšínsku“ zazněl v tamních kostelech český zpěv.¹³

Vraťme se ale k žádosti Národního tábora fašistického. Protektorátní vláda se jí zabývala na své schůzi 7. září 1939. Vzala ji však pouze na vědomí (zachovaný protokol nezachycuje žádnou diskusi na toto téma) a informovala o něm státního prezidenta.¹⁴ V té době bylo již Těšínsko v německých rukou a na úřad vlády zároveň začaly přicházet další prosby volající po připojení Těšínska. Zřejmě nejintenzivněji se angažovala ostravská pobočka Národní matice. Již 23. září 1939 informoval její představitel a bývalý činovník Slezské matice osvěty lidové¹⁵ Alois Holeš (1874–1942; popraven nacisty) protektorátní vládu o situaci na Těšínsku. Situace nebyla příznivá. Podle jím získaných informací vše nasvědčovalo tomu, že nacisté mají s Těšínskem své vlastní záměry, přestože definitivní rozhodnutí ještě nepadlo. Hovořili pro to některé indicie. Evangelický pastor v bývalém Českém Těšíně Pavel Zahradník, jenž byl těsně před vypuknutím války polskými úřady z Těšínska vyhoštěn,¹⁶ dosazoval do místní správy německé evangelíky. Plánoval se také příjezd německých horníků ze Sársku, kteří měli pomoci zvýšit těžbu uhlí. Aktivizovali se však i místní Češi, snažící se (ovšem bezúspěšně) dosáhnout otevření českých škol zrušených předtím polskou správou. Zklamáním byla pro Čechy zvláště vyhláška, že na Těšínsko se mohou vrátit pouze osoby, které odtud musely odejít po 1. srpnu 1939. Pro Čechy donucené opustit Těšínsko po Mnichovu zůstala cesta zpět uzavřena.¹⁷

Oficiálně se Národní matice obrátila na protektorátní vládu memorandem ze 7. října 1939,¹⁸ v němž jménem českého obyvatelstva na Ostravsku a Čechů vyhoštěných z Těšínska (a i Čechů na Těšínsku dosud žijících) apelovala na vládu, aby se snažila dosáhnout připojení Těšínska k protektorátu, ke kterému je „právně příslušné“. Memorandum argumentovalo důvody historickými, hospodářskými a jazykovými jako například: „Domorodé obyvatelstvo bývalého československého Těšínska nikdy se nepřiznávalo za Poláky. Duch polské písně a kultury byl mu vždy cizí. K blízkému Krakovu a Katovicím nikdy netíhl, polské módní písničky nepřijal, ale za to rychle domácněly v tomto kraji pražské popěvky.“¹⁹

Ve spisech předsednictva ministerské rady se přitom zachoval ještě jeden zajímavý dokument, a sice dopis Ulricha Vostrého z Královce adresovaný Františkovi Chvalkovskému, vyslanci

protektorátu v Berlíně. Na rozdíl od Národní matice nebo Národního tábora fašistického, kteří v připojení Těšínska viděli zejména nápravu křivdy spáchané na českém národu, viděl Vostrý takový krok v širší perspektivě tehdejších německých zájmů. Podle něj by bylo čestné, kdyby říšská vláda Těšínsko Čechům vrátila, protože na podzim 1938 pomohla Polsku k jeho získání na základě mylné domněnky, že Poláci jsou přáteli Třetí Říše. Ve skutečnosti však měli Češi podle Vostrého „lepší poměr k německému národu“ než Poláci, a proto ponechání Těšínska „v polských rukou by tedy pro český národ znamenalo nepřiměřenou tvrdost“.²⁰

Není vyloučeno, že na úřad protektorátní vlády přicházely i další žádosti za připojení Těšínska, ať už od jednotlivců, či od organizací. Václav Král uvádí, že na připojení Těšínska měla velký zájem Živnobanka, která vlastnila podíly v hutních a horních podnicích na Ostravsku.²¹

Podle Tomáše Pasáka se názory protektorátních činitelů na to, zda žádat, či nežádat o připojení Těšínska, různily. Někteří souhlasili, protože na Těšínsku stále žilo české obyvatelstvo. Další naopak zastávali názor, že hranice byly protektorátu vnuceny, a proto by neměly být prováděny

Polskou armádou zničený železniční most v Loukách nad Olší, září 1939, Muzeum Těšínska

Slavobrány v jedné z těšínských obcí, září 1939, Muzeum Těšínska

*Shromáždění obyvatel
s nacistickým pozdravem
na náměstí v Západním Těšíně
(do r. 1938 Český Těšín),
r. 1942, Muzeum Těšínska*

*František Chvalkovský,
pomnichovský ministr
zahraničí a protektorátní
vyslanec v Berlíně,
Muzeum Těšínska*

žádné změny hranic. Nakonec ale zvítězil první názor a ministr vnitra generál Josef Ježek dokonce nabídl pomoc četnictva.²² Vláda tedy 27. září 1939 rozhodla, že oficiálně požádá říšské úřady o vrácení Těšínska²³ a ještě téhož dne se Hácha dopisem obrátil na říšského protektora Konstantina von Neuratha, aby tuto prosbu tlumočil vládě Třetí Říše. K dopisu bylo připojeno usnesení protektorátní vlády. Podle jeho zachovaného textu vláda žádost o připojení Těšínska, které bylo historicky, národnostně a hospodářsky spjato s českými zeměmi, podporovala zejména argumentem, že by se na jeho území mohly vrátit tisíce uprchlíků, kteří odtud museli odejít v roce 1938.²⁴

Říšský protektor von Neurath se za připojení Těšínska k protektorátu přimlouval. Viděl v tom totiž určitou náplast pro Čechy za zásahy do autonomie protektorátu v souvislosti s vypuknutím války.²⁵ Dalším argumentem, kterým Neurath podporoval žádost protektorátní vlády, bylo zvýšení počtu Němců v protektorátu.²⁶ Neurathovo lobbování přitom bylo na místě, protože o Těšínsko projevoval zájem i vedoucí sudetské župy Konrad Henlein, jenž přitom žádal, aby zejména z hospodářských důvodů bylo k jeho župě připojeno nejen Těšínsko, ale také Ostravsko.²⁷ Středisko k podpoře kmenových Němců (Volksdeutsche Mittelstelle) zase navrhovalo připojit Těšínsko i s Moravskou Ostravou k Hornímu Slezsku a po válce počítalo s obnovením někdejšího Těšínského knížectví.²⁸

Zpráva domácího odboje z 2. listopadu 1939 uvádí, že ochotu připojit Těšínsko a rozšířit autonomii protektorátu projevil i Hitler během rozhovoru s vyslancem protektorátu Františkem Chvalkovským, a to výměnou za Háchův slib věrnosti.²⁹ Hitler se sice při setkání s Chvalkovským 2. října 1939³⁰ velmi pozitivně vyjadřoval o chování Čechů a naznačil, že není třeba se obávat

poněmčování českých zemí („*Est ist kein Grund zur Befürchtung der Germanisierung*“), avšak podle dochovaného záznamu se o Těšínsku nezmínil.³¹ Také na plenární schůzi Národního souručenství jeho předseda Josef Nebeský v informaci o setkání Chvalkovského s Hitlerem zmiňoval pouze pochvalná slova říšského kancléře na adresu Čechů a Hitlerovo srovnávání českých a polských poměrů.³²

O úmyslu protektorátní vlády dosáhnout připojení Těšínska a rozšíření autonomie výměnou za slib věrnosti byl informován i domácí odboj a jeho prostřednictvím i zahraniční odbojové ústředí v čele s Edvardem Benešem. Domácí odboj přitom k celé záležitosti zaujal odmítavé stanovisko a naznačil, že tendence protektorátní vlády vyměnit slib věrnosti za Těšínsko a širší autonomii souvisel s průtahy kolem vzniku exilové vlády: „*Věc vypadala nebezpečně, protože ve vládě převažovala ochota jednati na tomto podkladě. (Není pochyby, že na tuto náladu působila i nejistota, co je s naší vládou zahraniční?)*“.³³ Edvard Beneš a jeho spolupracovníci se v té době skutečně snažili získat souhlas Francie se vznikem československé exilové vlády, toto úsilí ale nakonec skončilo neúspěšně. Místo ní vznikl pouze Československý národní výbor jako reprezentant československého odboje v zahraničí. Na schůzi výboru 27. října 1939 Hubert Ripka přečetl ostatním členům výboru zprávu domácího odboje o Hitlerově nabídce rozšířit autonomii protektorátu a vrátit Těšínsko výměnou za slib věrnosti. Československý národní výbor ale něco takového odmítl a usnesl se, „*že nepokládá za možné, aby pražská vláda přistoupila na prohlášení ve smyslu Treugelöbnis vůči Německu a doporučuje projev, který by nezavazoval*.“ O tomto usnesení byl informován i Edvard Beneš a zřejmě také domácí odboj.³⁴ Lze přitom předpokládat, že

členové výboru si dobře uvědomovali, jak by připojení Těšínska k protektorátu mohlo přinejmenším zkomplikovat vztahy s polskou exilovou vládou (s níž výbor v té době navazoval přátelské styky)³⁵, která by určitě takový krok chápala jako otevřenou kolaboraci Čechů s nacisty.

V té době ovšem otázka Těšínska přestávala být aktuální i pro protektorátní vládu, která v říjnu 1939 musela řešit jiné a mnohem závažnější otázky: nacisté stále více oklešťovali autonomii protektorátu, po vypuknutí války proběhlo rozsáhlé zatýkání a Berlín stále žádal po Háchovi, aby složil slib věrnosti. Přesto vláda ještě 18. října 1939 uvažovala, že by Hácha mohl při své návštěvě Berlína jednat o Těšínsku a také o rozšíření autonomie. Nacisté však dávali najevo, že je už zajímavá jen to, aby Hácha složil slib věrnosti, a o možnosti připojit Těšínsko či rozšířit protektorátní autonomii se již nezmiňovali.³⁶ Říjnové a listopadové demonstrace nepochybně nacisty přesvědčily o tom, že připojit Těšínsko by bylo proti jejich zájmům. Souhlas von Neuratha z 25. listopadu 1939 „s odsunutím rozhodnutí o Těšínsku“ to jen potvrzoval.³⁷ Spíše se však zdá, že nacisté již od počátku zřejmě příliš nepočítali s tím, že by Těšínsko k protektorátu připojili. Již 8. října 1939 vydal totiž Hitler výnos, podle kterého se Těšínsko stalo od 26. října 1939 součástí katovického vládního obvodu.³⁸ S tak strategicky důležitým územím měli nacisté své vlastní plány, a proto chtěli mít nad ním naprostou kontrolu. Přesto se ještě v roce 1940 objevovaly hlasy, především z řad průmyslníků, volající po integraci Ostravska s Těšínskem vzhledem k jejich vzájemné hospodářské provázanosti.³⁹ Tehdy se

rovněž uvažovalo o úpravách hranic ve prospěch protektorátu, které ale měly mít spíše symbolický charakter a jejichž cílem bylo vyřešit administrativní a komunikační problémy vzniklé vytyčením hranice v roce 1938.⁴⁰

Domnívám se, že pokus protektorátní vlády dosáhnout připojení Těšínska zpět k českým zemím není příkladem její kolaborace s nacistickým režimem nebo snahy přiživit se na neštěstí Polska. Spíše ukazuje, jak stále živé byly v české společnosti vzpomínky na události z podzimu 1938 a zároveň jak byla protektorátní vláda zcela závislá na Třetí Říši. Lze přitom konstatovat, že připojení Těšínska k protektorátu by určitě nebylo krokem, který by za dané situace pomohl zahraničnímu odbojovému ústředí, o negativním dopadu na česko-polské vztahy ani nemluvě.

Horní Těrlitzko v období 2. světové války, Muzeum Těšínska

Attempt to annex the Těšín Region to the Protectorate of Bohemia and Moravia in autumn 1939

The sources study deals with the topic that has not been elaborated in literature yet – the unsuccessful attempt of the protectorate government to annex the former Czechoslovak part of the Těšín Region occupied by Poland after the Munich Agreement to the Protectorate of Bohemia and Moravia after invading Poland by the Nazi Germany. This effort was also made by the representatives of the Czechoslovak exile government in London and representatives of some organizations (e.g. the Ostrava branch of the National Foundation). Finally, the territory was incorporated to the Reich Katowice Government District on 26 October 1939 where it remained till liberation in 1945.

POZNÁMKY

- 1 Tento článek vznikl v rámci plnění výzkumného záměru AV0 Z80150510 Český dějinný prostor v evropském kontextu: diverzita, kontinuita, integrace, jehož nositelem je Historický ústav AV ČR, v.v.i.
- 2 Polská historiografie užívá k označení území, o něž vedly Československo a Polsko před válkou spor, termínu Zaolzie (Zaolží), které zahrnuje pouze oblasti obydlené polskou menšinou (tedy bez frýdeckého okresu). V české historiografii a také v českých pramenech se běžně užívá označení Těšínsko, což respektuji i v tomto článku.
- 3 Viz zejména Žáček, Rudolf: Těšínsko v československo-polských vztazích v letech 1939–1945. Český Těšín 2000.
- 4 Viz zejména Grobelný, Andělín: Nápor nacistů na Těšínsko v roce 1939. Časopis Slezského muzea, série B, 29, 1970, č. 2, s. 134–136; Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Velké dějiny zemí Koruny české Sv. 15a. Praha-Litomyšl 2006, s. 334; Brandes, Detlef: Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945. Praha 1999, s. 62; Pasák, Tomáš: Pod ochranou Říše. Praha 1998, s. 165. Srov. také popularizační článek (ok): Velká hra o Těšínsko před 30 lety, Nová Svoboda, 31. 10. 1969, s. 2–3.
- 5 Otáhalová, Libuše – Červinková, Milada (edd.): Dokumenty z historie československé politiky 1939–1943 II. Praha 1966, dokument č. 356, s. 444.
- 6 R. K.: Žádné iluze o polském šovinistickém režimu, Venkov, 23. 8. 1939, s. 3. Z dalších protipolských článků s těšínským podtextem viz např. Poláci chystají vpád do Protektorátu. Divoká střelba na hranicích. Týráni Čechů při nucených pracích, A-Zet, 26. 8. 1939, s. 1; Týráni českých uprchlíků v Polsku, A-Zet, 28. 8. 1939, s. 3.
- 7 Útěk našich lidí z polské hranice na Těšínsku, Večerní České slovo, 25. 8. 1939, s. 1.
- 8 České děvče z Těšínska obětí zpusťlého činu, Večerní České slovo, 31. 8. 1939, s. 1.
- 9 Mezi Čechy a Poláky leží Těšínsko, Večerní A-Zet, 29. 8. 1939, s. 3.
- 10 Archiv Kanceláře prezidenta republiky Praha (dále jen AKPR), sign. A 1099/43, č. k. 175, dopis z 25. 8. 1939.
- 11 Národní archiv (dále jen NA) Praha, fond Úřad říšského protektora, sign. 114-121-14, zpráva oberlandráty v Olomouci z 5. 9. 1939. Připojen je i exemplář plakátu z Hranic.
- 12 Feierabend, Karel Ladislav: Politické vzpomínky I. Praha 1994, s. 211.

- 13 Na osvobozeném Těšínsku, Venkov, 7. 9. 1939, s. 2.
- 14 NA Praha, fond Předsednictvo ministerské rady 1918–1945, č. k. 4150, protokol ze zasedání vlády 7. 9. 1939.
- 15 Do Národní matice po vzniku protektorátu vstoupily bývalé slezské spolky jako Matice opavská nebo Slezská matice osvěty lidové. V roce 1942 byla Národní matice nacisty zakázána.
- 16 Podrobněji o něm Zahradník, Stanisław: Niegodna droga ks. Pawła Zahradnika. Zwrot, 1994, č. 5, s. 23–26.
- 17 Archiv ministerstva zahraničních věcí ČR v Praze (dále jen AMZV), fond Teritoriální odbory 1945–1954 - tajné, Polsko, č. k. 10, složka 8, čj. 4274, záznam rozhovoru s Aloisem Holešem.
- 18 Memorandum je psáno ještě na starém hlavičkovém papíře Slezské matice osvěty lidové, je ale na něm již razítko Národní matice.
- 19 AMZV, fond Teritoriální odbory 1945–1954 - tajné, Polsko, č. k. 10, složka 7, memorandum Národní matice ze 7. 10. 1939.
- 20 NA Praha, fond Předsednictvo ministerské rady 1918–1945, sign. P 1661, inv. č. 2767, č. k. 3728, dopis z 23. 10. 1939.
- 21 Král, Václav: Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v letech 1938–1945 II. Praha 1958, s. 292–293.
- 22 Pasák, T.: Pod ochranou Říše, s. 165.
- 23 NA Praha, fond Předsednictvo ministerské rady 1918–1945, č. k. 4151, protokol ze zasedání vlády 27. 9. 1939, srov. tamtéž, č. k. 3171, zápis o plenární schůzi výboru Národního souručenství 27. 9. 1939.
- 24 AMZV, fond Teritoriální odbory 1945–1954 - tajné, Polsko, č. k. 10, složka 8. Zde je uložena strojopisná kopie dopisu, která byla odeslána k informaci protektorátní vládě. Srov. Grobelný, A.: Nápor nacistů, s. 134.
- 25 Brandes, D.: c. d., s. 62; Grobelný, A.: Nápor nacistů, s. 134.
- 26 AKPR, sign. T 255/39, č. k. 197, čj. T 314/39, zpráva Havelky z 5. 10. 1939; Grobelný, A.: Nápor nacistů, s. 134.
- 27 NA Praha, Státní tajemník v úřadu říšského protektora, sign. 109-4-84, memorandum z 11. 10. 1939. Srov. Grobelný, A.: Nápor nacistů, s. 135.
- 28 Brandes, D.: c. d., s. 505, pozn. č. 292. Grobelný možnost obnovení Těšínského knížectví nezmínuje. Grobelný, A.: Nápor nacistů, s. 135.
- 29 Otáhalová, L. – Červinková, M. (edd.): c. d., s. 477. Srov. Brandes, D.: c. d., s. 281; Pasák, T.: Pod ochranou Říše, s. 165; týž, JUDr. Emil Hácha (1938–1945). Praha 1997, s. 87. Srov. NA Praha, fond Hubert Ripka (fond 1), sign. 1-51-1a, s. 36–39, zpráva domácího odboje z 2. 11. 1939.
- 30 Pasák uvádí datum 30. září 1939. V samotném záznamu rozhovoru Chvalkovského s Hitlerem datum uvedeno není, pouze zápis z plenární schůze Národního souručenství zmiňuje, že Chvalkovský se s Hitlerem setkal 2. října 1939. NA Praha, fond Předsednictvo ministerské rady 1918–1945, č. k. 3172, složka 670/5, zápis ze schůze konané 4. 10. 1939. Pasák, T.: Pod ochranou Říše, s. 165.
- 31 NA Praha, fond Státní tajemník v úřadu říšského protektora, sign. 109-4-958.
- 32 NA Praha, fond Předsednictvo ministerské rady 1918–1945, č. k. 3172, složka 670/5, zápis ze schůze konané 4. 10. 1939.
- 33 Otáhalová, L. – Červinková, M. (edd.): c. d., dokument č. 370, s. 477.
- 34 Kuklík, Jan – Němeček, Jan – Nováčková, Helena – Štoviček, Ivan (edd.): Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940. Zápis zasedání Československého národního výboru 1939–1940. Praha 1999, dokument č. 6, s. 50. Srov. Otáhalová, L. – Červinková, M. (edd.): c. d., s. 475.
- 35 Podrobněji Němeček, Jan: Od spojení k roztržce. Vztahy československé a polské exilové reprezentace 1939–1945. Praha 2003.
- 36 Otáhalová, L. – Červinková, M. (edd.): c. d., dokument č. 370, s. 477. Srov. Gebhart, J. – Kuklík, J.: c. d., s. 334.
- 37 Brandes, D.: c. d., s. 505, pozn. č. 292. Srov. Grobelný, A.: Nápor nacistů, s. 135–136.
- 38 Grobelný uvádí, že Hitlerovo rozhodnutí nepochybně ovlivnilo stanovisko Deutsche Mittelstelle. Grobelný, A.: Nápor nacistů, s. 135.
- 39 Chtěli nás vyhubit. Praha 1961, s. 84.
- 40 Viz NA Praha, fond Ministerstvo vnitra 1918–1953 – hraniční spisy, sign. H-1132, č. k. 37. Nacistické úřady se zabývaly od první poloviny roku 1943 také úpravou hranic v Petřvaldě, která ovšem také nebyla realizována. Grobelný, A.: Pokus o úpravu hranice v Petřvaldě za války. Těšínsko, 11, 1968, č. 2–3, s. 13–15.

Vzpomínky na počátky Občanského fóra v Českém Těšíně

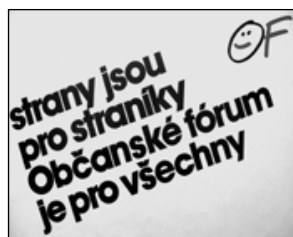
Rudolf Marek

Letos na podzim uplývá od listopadových událostí roku 1989 již dvacet let. Dvacet let není v historii národa či státu nijak dlouhá doba, a přesto se může zapsat zcela zásadním způsobem do dějin. Události, které na přelomu let 1989 a 1990 měnily svět, Československo nevyjímaje, se odehrávaly především v univerzitních a kulturních centrech. K nám na Těšínsko se informace z Prahy, Brna, později i z Olomouce a Ostravy dostávaly se zpožděním a pohraniční Český Těšín stál poměrně dlouho na periferii dění. Snad jen díky tomu, že v Českém Těšíně pracovalo Těšínské divadlo, byl o krůček před ostatními městy v sousedství – tehdejší sametová revoluce se šířila po republice právě prostřednictvím vysokých škol a divadel. Trvalo několik dlouhých týdnů, než se i na Ostravsku a na Těšínsku postupně vytvořily ve všech městech a obcích první pobočky tehdejšího Občanského fóra. To českotěšínské – vlastně jen několik lidí – se nejprve scházelo v Těšínském divadle. Záhy ale přesídlilo, do malého krámku

na ulici Odboje, kde by jeho sídlo dnes už asi nikdo nehledal. Prostory dostalo OF „milodarem“ přiděleny od tehdejšího vedení města - po opakovaných žádostech a výzvách, ale upravit je a vymalovat si je už muselo samo...

Vůdčí osobností Občanského fóra se stal Rudolf Marek, k těm, kteří se tehdy angažovali bychom měli přiřadit Josefa Hladkého, pozdějšího prvního nezávislého tajemníka městského úřadu (přesněji městského národního výboru), kooptovaného za OF, Ivo Kovaříka, Jakuba Mátlu, Petra Sedláčka, Eduarda Pavlicu, Michala Karlického, Milana Kocho a další. V krámku se zastavovalo stále více lidí z města i širokého okolí, jak s každým dnem narůstala jejich odvaha překročit onen skutečný i pomyslný práh. Zde, v sídle tzv. koordinačního centra českotěšínského OF, se scházely důležité informace z dění v českotěšínských podnicích, školách, obchodech apod., kde všude postupně vznikaly první nezávislé místní skupiny OF. Bylo to symbolické - velká budova

*Předvolební plakát
Občanského fóra, 1. polovina
r. 1990, Muzeum Těšínska*

radnice stála zmlklá, šedá a nepřístupná, lidé se ale zastavovali tady, na ulici Odboje, kde se debatovalo, kde se tiskly pracovním způsobem první Zpravodaje OF, rozdávaly informace z Prahy či Brna, kde se vedly první opoziční politické debaty o budoucím vývoji ve městě. Tady se také připravovaly první svobodné parlamentní i obecní volby z léta 1990.

Dnešní příspěvek v Těšínsku z pera Rudolfa Marka a některých dalších aktérů tehdejšího dění je jakýmsi prvním pokusem o ohlédnutí za dramatickými dny a týdny přelomu let 1989 a 1990 v Českém Těšíně. Jak půjde čas, budeme se událostmi československého převratu z konce roku 1989 a jejich konkrétní podobou v Českém Těšíně moci zabývat s větším odstupem. Budeme snad také mít k dispozici stále více dobových dokumentů a archiválií. Muzeum Těšínska uvítá jakékoliv fotografie, výstřižky z dobového tisku, dokumenty, letáky apod., které nám v tom mohou pomoci. Budou využity při dalším výzkumu tohoto období v našem regionu s cílem co nejpřesnější dokumentace tehdejších událostí, jejich objektivního zhodnocení i připomenutí hlavních aktérů převratového dění.

Dr. Zbyšek Ondřeka,
ředitel Muzea Těšínska

Stejně jako má každá skladba své předznamenání v jaké tónině se bude hrát, byl i celý můj život předznamenán, a to výslechem a několika fackami ve vyšetřovně brněnské Státní bezpečnosti na jaře 1949; zároveň s obviněním, že jsem organizoval ve spolupráci s Aliance France a British Intelligence Service nepokoje na tehdejší Rudém náměstí v Brně. Podle svých osobních vzpomínek na události v listopadu 1989 a několik měsíců poté musím konstatovat, že měly návaznost na dění v našem bezprostředním okolí především v Polsku. A jako téměř vždy v naší historii hráli velkou roli studenti, česká inteligence a celá naše umělecká sféra, hlavně pak dramatičtí umělci. Revoluční atmosféra 17. listopadu v Praze se přelila postupně do všech krajů Československa, v Českém Těšíně pak sehráli významnou úlohu herci Těšínského divadla. Události ale nabíraly na rychlosti a dramatičnosti. Českotěšínské občany se poprvé shromáždili na prostranství u Těšínského divadla. Abych pravdu řekl, už si nevzpomínám přesně, který den to bylo. Prvním, kdo k českotěšínským občanům promluvil byl MUDr. Jan Bolek. Během jeho projevu se objevil požárnícký vůz a mnohým z nás vytanuly na mysl drastické zásahy proti shromážděním v Praze. Požárníci však přijeli vyjádřit svou podporu demokratizačnímu procesu. Atmosféra v celé republice byla ale stále napjatá, zvláště když první tajemník KSČ prohlásil ještě 29. listopadu,

že nepřipustí rozpuštění Lidových milicí, které sehrály neblahou roli již v únoru 1948 při násilném komunistickém převratu. I když to dnes nikdo z členů KSČ nepřizná, vedly tyto milice seznamy lidí tzv. politicky nespolehlivých, kteří měli být v případě nepokojů ihned zatčeni. Vím to osobně od tehdejšího okresního velitele Lidových milicí v Českém Těšíně. Cením si toho, že jsem byl také na tomto jejich seznamu.

Aby byly zajištěny nejnovější zprávy o jednáních s představiteli dosavadní vlády, seděla v kanceláři Těšínského divadla jedna Ivana (Guziurová-Wojtylová) celý den u telefonu a na druhém konci telefonu v Praze Ivana druhá (Chýlková). Bylo to nezbytné, protože někteří pracovníci pošty v Českém Těšíně distribuovali občanům pouze komunistický tisk! Ostatní herci zajížděli na své obvyklé štace. Tentokrát ale ne s novou hrou, ale proto, aby s diváky besedovali o současném dění v naší zemi. Ne vždy se snaha herců setkávala s pochopením.

Vznikající Občanské fórum (dále jen OF) dostalo do pronájmu malou místnost na ulici Odboje a připravovalo vydání prvního čísla Zpravodaje OF. Redakční kruh tvořili v té době: ing. Josef Hladký, ing. Jan Osoba, dr. Ivan Dobeš, Milan Koch, Rudolf Marek, dr. Zbyšek Ondřeka, Ladislav Szpyrc, Petr Grendziok. Podmínky byly více než skromné. Všechny příspěvky i v následujících číslech se musely napsat na blánu a potom pracně rozmnožit ručně na starém cyklostylu. Je symbolické, že tyto své vzpomínky píšu na stejném psacím stroji.

Ve 2. čísle Zpravodaji OF jsme uveřejnili aktuální program OF v Českém Těšíně. Přípravovali jsme rovněž pravidelné vysílání televizních programů ve výloze kanceláře OF a později v prodejně na rohu Štefánikovy ulice. Pozornost

Ulice Odboje v Českém Těšíně, v obchůdku vpravo sídlilo koordináční centrum Občanského fóra Český Těšín, r. 2009, foto Radim Jež

vzbudilo hlavně vystoupení prvního tajemníka KSČM Milouše Jakeše, které lze označit za hysterické. Ani on zřejmě dodnes neví, zda v něm mluvil o produkci brojlerů nebo bojlerů! Dne 9. prosince 1989 jsme navázali kontakt se zástupcem „Komitetu Obywatelskiego Solidarności“ v polském Těšíně. Jerzy Kronhold nám vyjádřil svou solidaritu a podporu již v dopise z 30. listopadu 1989, jehož znění zde zveřejňujeme: „Do członków i sympatyków Občanského Forum w Českém Těšíně. Z radością i nadzieją patryzmy na zmiany dokonające się w Waszym Kraju. Liczymy, że Wasze oczekiwania osiągnięcia pełnej demokracji i zrealizowania modelu społeczeństwa obywatelskiego spełnią się z Waszą walką i Waszymi postulatami. Mamy nadzieję, że ułatwi to zbližení naszych miast i naszych społeczeństw. Komitet Obywatelski Solidarność w Cieszylinie.“ Při osobním jednání jsme došli k závěru, že vztahy, které máme v budoucnu navázat, musí být budovány na naprosto jiných základech než doposud.

V Praze byla 10. prosince 1989 jmenována nová vláda a složitá situace, vzniklá odstoupením dosavadního premiéra Ladislava Adamce, se nevyhrotila ve vládní krizi díky dohodě všech zúčastněných stran. Nová vláda měla přivést náš národ po dlouhé době opět k svobodným demokratickým volbám. Současně proběhla v hlavním

městě schůzka zástupců stávkových výborů česko-moravských divadel a spolu s Koordináčním centrem OF bylo rozhodnuto o ukončení stávky umělců a pracovníků kulturních institucí. I diváci Těšínského divadla se tedy dočkali svých her!

V Českém Těšíně bylo na 18. prosinec svoláno jednání, kterého se zúčastnili: za Československou stranu lidovou (dále ČSL) dr. Michal Karlický, za Československou stranu socialistickou (dále ČSS) Vlasta Samková, Petr Sedláček, za KSČ Vlastimil Kuchař, za OF ing. Josef Hladký, za Městský Národní výbor Český Těšín ing. Marian Fajkus, ing. Vilém Kostka. Při jednání o složení rady MěNV bylo navrženo dosavadní stav 10 poslanců KSČ a 5 poslanců bezpartijních změnit na: 6 poslanců KSČ, 7 bezpartijních, 1 ČSL, 1 ČSS. Téhož dne vyhodnotila základní organizace Českého svazu ochránců přírody pod předsednictvím Petra Grendzioka ekologickou situaci ve městě a okolí a navrhla opatření ke zlepšení životního prostředí. Pozdější veřejná schůze o životním prostředí v souvislosti s chystanou výstavbou koksových baterií ve Stonavě se však konala v Těšínském divadle za zcela minimálního zájmu občanů!

20. prosince 1989 zaslala českotěšínské OF 1. místopředsedovi Jánů Čarnogurskému dopis s žádostí o pomoc při řešení alarmující situace v centru Českého Těšína v důsledku zvýšeného provozu na přejezdu do Polska. Nový rok 1990 a znovunabytí občanských svobod jsme přivítali silvestrovským přípitkem o půlnoci na náměstí.

V lednu 1990 docházely do kanceláře OF písemné stížnosti rodičů na skutečnost, že některé učitelky zadávají dětem domácí úkoly na téma „Popis Leninovy pracovny“. Nástěnky v některých školách stále „zdobily“ podobizny V. I. Lenina. To vše v době, kdy jsme se chystali vzpomenout výročí tragické smrti Jana Palacha! Koordináční centrum OF v Českém Těšíně vyhodnotilo výsledky sbírky, kterou zorganizovalo v prosinci 1989 na pomoc obětem komunistické státní bezpečnosti v Rumunsku. Zároveň poděkovalo všem občanům, kteří do této sbírky přispěli. Bylo odesláno 10 beden různých konzerv a finanční částka přes 17 000 Kčs prostřednictvím Československého červeného kříže. Průběžně se vyhodnocoval alarmující stav životního prostředí zamořeného hlavně karcinogenními látkami z Třineckých železáren a z výfukových plynů narůstajícího počtu automobilů. Zajišťovala se lepší informovanost občanů zveřejňováním výsledků měření. Junák v Českém Těšíně obnovil svou činnost. Českotěšínský Junák navázal na bohatou, i když několikrát přerušovanou historii skautingu v našem městě. 27. ledna 1990 uspořádalo OF besedu o soukromém podnikání a vyšlo nulté číslo Těšínských novin.

Koordináční centrum OF na ulici Odboje, vlevo Rudolf Marek, uprostřed Zbyšek Ondřejka, stojící vpravo Petr Grendziok, archiv Rudolfa Marka

Jejich redakci tvořili Petr Sedláček, dr. Zbyšek Ondřeka, Eduard Pavlica a Jindřich Koudela.

Českotěšínský Výbor lidové kontroly, který spadal pod orgány KSČ a byl jimi řízen, se nám snažil znepříjemnit život ještě 10. února 1990 při pořádání prvního a zároveň posledního plesu OF. Hrál na něm Bumerang, folklorní soubor Slezan, Jazzové trio a vystoupil i písničkář a skladatel Jaromír Nohavica.

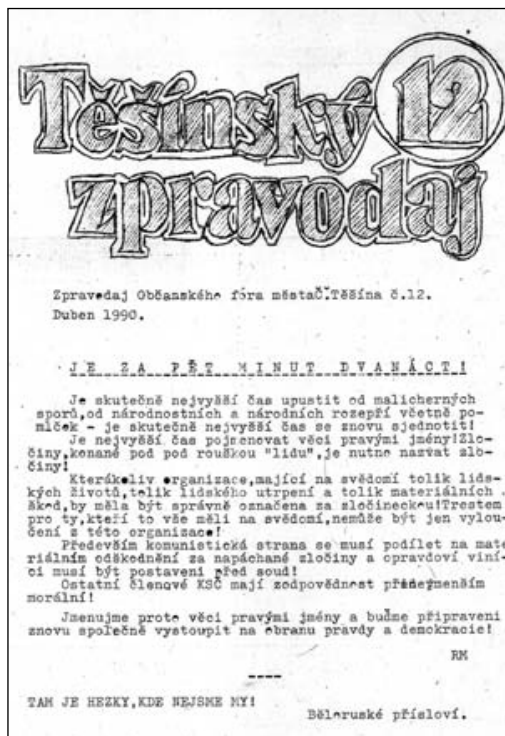
Zhoršenou bezpečnostní a dopravní situací ve městě bylo nutno opakovaně řešit se zástupcem Krajské správy veřejné bezpečnosti. Výsledkem byla trvalá pomoc hlídek Veřejné bezpečnosti z Ostravy a Karviné. Někteří občané si představovali demokracii jako naprosto bezbřehou svobodu. Ulice ve městě byly přeplněny prodejními stánky s nejrůznějším zbožím. Prodejci neměli většinou žádná oprávnění k této činnosti, na ulicích se provozovaly i různé hazardní hry. Zvýšená kriminalita byla způsobena i neuváženě rozsáhlou amnestií vyhlášenou prezidentem Václavem Havlem.

Pro vyřešení neúnosné dopravní situace probíhala také jednání českotěšínského OF se zástupci Ústřední celní správy Praha, Celníci Frýdek-Místek, OPK (pasová kontrola) Český Těšín, Veřejné bezpečnosti Český Těšín a Federálního ministerstva vnitra Praha. Na podporu našich požadavků se konala 30. března 1990 demonstrace občanů spojená s krátkodobým zablokováním přejezdu do Polska. Současně byl odeslán další dopis 1. místopředsedovi Čarnogurskému s žádostí, aby byly v co nejkratší době otevřeny blízké hraniční přechody v Karviné a Třinci-Lištné. Zároveň jsme žádali o urychlení dostavby dálničního přejezdu v Českém Těšíně-Chotěbuzi. Naše požadavky byly předány poslankyni Federálního shromáždění paní Niedobové. V březnu se také uskutečnila schůzka se členy stále ještě přežívajícího Výboru lidové kontroly. Všichni její bezpartijní členové byli pro okamžitě rozpuštění této organizace. V únoru 1990 byl zvolen členem pléna MěNV dle zákona FS o doplňování poslaneckých sborů za OF JUDr. Bohumil Muroň. Ten byl usnesením rady MěNV pověřen v březnu zastupováním předsedy MěNV a na plénním zasedání byl zvolen předsedou MěNV. Později, 6. prosince 1990, byl pak zvolen řádným starostou města Český Těšín.

Závěrem bych chtěl zmínit dva členy těšínského OF, kteří se bohužel dnešních dní nedožili. Prvním je dr. Ivo Kovařík, který patřil k neaktivnějším členům OF. Druhým byl Jakub Mátl, který byl hlavním iniciátorem konání mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“ s cílem představit tvorbu Václava Havla. Zahájení se uskutečnilo 25. května 1990 pod patronací ministrů kultury Československé a Polské republiky. Škoda,

Ruční tisk Těšínského zpravodaje na cyklostylu v koordinačním centru OF, archiv Rudolfa Marka

12. číslo Těšínského zpravodaje, duben 1990, Muzeum Těšínska

že v materiálech dalších ročníků tohoto festivalu, i když později konaného pod jiným názvem, o tom nenajdeme ani zmínku!

V 6. čísle Zpravodaje OF v Českém Těšíně jsme uveřejnili některé z myšlenek našeho prvního prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Rád bych volnou citací z jeho České otázky své vzpomínání zakončil. „Velká hesla zevšedňují. Proto tak často bývá označován za největšího vlastence ten, kdo nejvíce křičí a snaží se zalíbit co největšímu počtu lidí. Zevšedněla hesla svobody – zevšedněly nejkrásnější ideje. V takové době není jiné pomoci než se držet pevně starých

Demonstrace obyvatelstva před budovou Městského národního výboru v Českém Těšíně, konec listopadu 1989, Muzeum Těšínska

mravních pravd a podle nich spravovat všechny své kroky.“ Kéž by si toho byli vědomi i představitelé dnešních demokratických stran, kteří kvůli osobní animozitě dosáhli toho, že ke své vládě potřebují i stranu jejíž nadvlády jsme se před 20 lety tak nadšeně zbavovali!

Ze vzpomínek Rudolfa Marka

„Existují chvíle, kdy člověk ve svém nitru ucítí chvění, které signalizuje, že právě v této chvíli se mu podařilo napojit se na vlnění, které by se dalo pojmenovat třeba jako nekonečná energie vesmíru. Mně se tento stav přihodil jednou v životě... Pocit, kdy se s vámi zatočí svět, jsem si prožil na prknech Těšínského divadla v listopadu 1989.

Přesně si pamatuji na to, co jsem měl na sobě, pamatuji si na obličej, které na mně zářily z doslova napráskaného divadelního sálu. Ten pocit bezbřehé euforie byl tak silný nejenom proto, že jsem jej prožíval já, ale v té chvíli došlo k rezonanci úžasu, radosti či štěstí možná tisícovky různých lidí, kteří jak se i později ukázalo měli každý své důvody proč přišli manifestovat svůj nesouhlas se společenským zřízením, ve kterém jsme žili. Nezapomenu na to sucho v krku, když jsem uťasým demonstrantům říkal, že právě v této chvíli komunističtí zákonodárci sami odhlasovali zrušení vedoucí úlohy KSČ v ústavě Československé socialistické republiky. Pocit euforie jsem neprožíval proto, že bych byl zapřísáhlý antikomunista a v mém případě i mé předchozí politické aktivity vycházely spíše z odporu k vyčichlému nefungujícímu systému založenému na fyzlování, kádrování a protekcionismu...

...Tu jedinečnost chvíle, kdy se prolomily ledy a kdy se na malou chvíli střed vesmíru ocitl v našich srdcích nám, kteří jsme to zažili, už nikdo nevezme.“

Ze vzpomínek ing. Josefa Hladkého

„Do OF v Českém Těšíně jsem přišel téměř po několika dnech od jeho založení a působil v něm až do prvních svobodných voleb. Nešlo o žádnou funkci nebo její získání, ale o práci, kterou bylo nutno dělat, aby OF fungovalo. A tu jsme dělali všichni bez rozdílu. S prací nám vydatně pomáhali studenti ze zdejšího českého gymnázia. Vyráběli jsme plakáty, transparenty, zajišťovali propagaci akcí OF atd. Také jsme začali vydávat Zpravodaj OF později přejmenovaný na Těšínské noviny. Tiskl jsem jej na starém cyklostylu. Dnes už ani nevím, kde jsme jej tehdy sehnali. Mnohdy se pracovalo do pozdních nočních hodin. V našem konání dominovala euforie a nadšení z nabyté svobody. Učili jsme se demokracii. Při rekonstrukci místnosti, kterou nám přidělil na ulici Odboje Městský národní výbor v Českém Těšíně nám pomáhali také rodiče studentů. Na videokameru jsem natáčel různá zasedání, schůze, protesty. Tyto záznamy jsme následně pouštěli na obrazovce ve výloze OF. Lidé stávali někdy dlouho před výlohou a koukali. Jedním z největších zážitků bylo realizování nápadu Kuby Máty - divadelního festivalu „Na hranici“. Tehdy se hrstka lidí scházela v knihovně Mátylova bytu a vytvářela zde základy organizace tohoto festivalu. Já jsem mohl být součástí této skupiny. Festival trvá dodnes. Období Občanského fóra, jeho činnost a mé působení v něm pro mne znamenají podstatné okamžiky mého života.“

Ze vzpomínek Milana Kocha

„V letošním roce uplyne neuvěřitelných dvacet let od svobodných a demokratických voleb po pádu totalitního komunistického režimu. Měl jsem tu čest být v roce 1990 zvolen do městského zastupitelstva za KDU-ČSL. Byl to pro mě zážitek, na který nikdy nezapomenu. V celém národě byla neuvěřitelná euforie a nadšení. Všichni lidé, jak se lidově říká, táhli za jeden provaz.

Ve volbách se suverénitou zvítězilo Občanské fórum a to nejen v celé naší zemi, ale i v Českém Těšíně. Slavnostní slib nových zastupitelů se konal za přítomnosti veřejnosti v sále hotelu Piast. V paměti mi utkvěla v prvním roce zasedání městského zastupitelstva dvě závažná rozhodnutí, která byla schválena.

Český Těšín byl jeden z prvních (ne-li vůbec první) který přejmenoval názvy všech ulic. A druhá věc, která mi utkvěla v paměti, bylo navázání vzájemné spolupráce obou měst rozdělených řekou Olzou. Z počátku se bezproblémově schvalovaly změny pro rozvoj a budoucnost města. Později nadšení a euforie upadaly a prosadit některé změny a návrhy už bylo složitější (např. obchvat Českého Těšína).“

Ze vzpomínek Radomíra Němejce

Předvolební plakát Občanského fóra, 1. polovina r. 1990, Muzeum Těšínska

Memories of beginnings of the Civic Forum in Český Těšín

The contribution presents personal memories of founders of the Civic Forum in Český Těšín, in particular Rudolf Marek who became one of its key personalities. Thanks to employees of Těšínské divadlo /Těšín Theatre/, information about the Prague „Velvet Revolution“ started to penetrate even to Český Těšín in the second half of November 1989. Soon, even there a branch of the Civic Forum was founded which had its seat in a small room on Odboje Street. Also thanks to personal efforts of its members and publishing of the Bulletin of the Civic Forum, foundations of democratic development were laid in Český Těšín after breakdown of the 40-year Communist totalitarian regime.

Z historie lazeckých kolonií

Stanislav Durčák

Lazy, z nichž dnes existuje pouhé torzo, se nacházejí jižně od Orlové, nad bočním údolím ústícím od jihu do Doubravské stružky. Terénní reliéf byl důlní činností zásadně pozměněn.¹

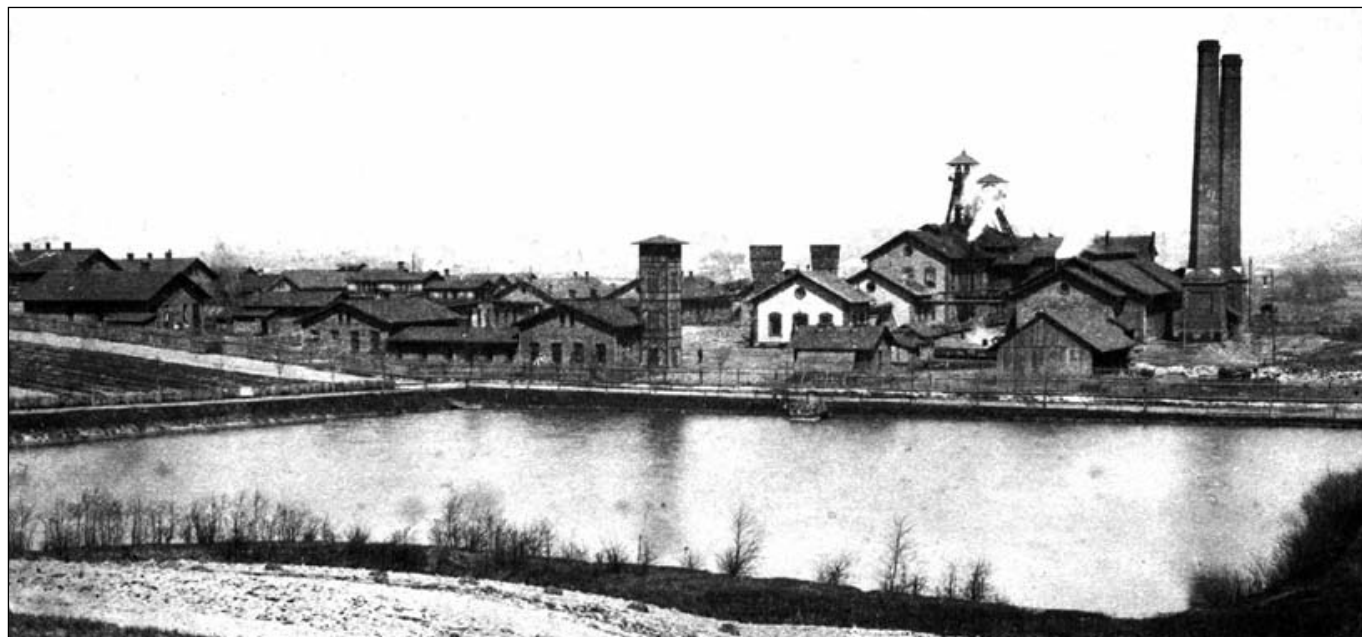
Lazy pravděpodobně vznikly koncem 13. století zásluhou mnichů řádu sv. Benedikta z Týnce u Krakova² a osada nabyla postupně pro oblast typické formy rozvolněné středověké lánové vsi, jejíž plužina se rozvíjela od potoční nivy. Na východní, Velké straně byly usedlosti soustředěny podél přímé cesty, která je oddělovala od vlastních pozemků, na západní Malé straně usedlosti v nepravidelném rozložení sledovaly okraj nivy. V dolní části vsi později byly vybudovány rybníky a za nimi, v severovýchodním cípu katastru, vznikla nejmladší část usedlostí zvaná Nové Dvory. Půda zde již byla rozdělena do bloků a usedlosti byly situovány obvykle uprostřed plochy, což je typická forma pro mladší osídlení Těšínska. V roce 1845 měly Lazy pouze 47 domů s 620 obyvateli, do roku 1890, kdy bylo započato s výstavbou Nové jámy,

se ale rozrostly již na 200 domů a 2 171 obyvatel. Číslo popisné 201 dostal v roce 1892 nový hostinec starosty Jana Kříška.³

Koncem 19. století začaly, po založení dolu Nová jáma přibližně v centru obce a koksovny v severovýchodní části katastru, vznikat v Lazích hornické kolonie. Všechny patřily Kamenouhelným závodům Orlová-Lazy (dále jen Závodům) v majetku židovské podnikatelské rodiny Gutmannů trvale spjatých s Vídní. Bouřlivý rozvoj Lazů na přelomu 19. a 20. století vedl v roce 1909 k jejich povýšení na městys a v roce 1912 byl Lazům udělen i znak.⁴

Kolonie, jejichž zástavba vesměs respektovala oba základní směry staré parcelace plužiny, se stavěly šablonovitě v řadách s minimem uplatnění urbanistických pravidel, nepřihlíželo se ke světovým stranám a využití slunce, nezřizovaly se parčíky a dlážděné ulice. Výjimkou byly osady s domy pro vyšší úředníky a vily závodních. Kolonie proto působily nepříliš esteticky

Nová jáma (vpravo), požární zbrojnice (uprostřed) a Nová kolonie v Lazích (vlevo), počátek 20. století, archiv Stanislava Durčáka

*Ludwik Liberda, starosta
Lazů v l. 1894–1905,
archiv Stanislava Durčáka*

*Jan Křístek, starosta Lazů
v l. 1885–1894 a 1905–1920,
v l. 1928–1929 předseda
správní komise v Lazích,
archiv Jana Steinera*

*Lazečtí dělníci jdoucí z práce,
oblast na „Veverce“, r. 1911,
Muzeum Těšínska*

a někdy až ponuře. K tomuto dojmu přispěly nejen samostatné zděné „šopky“ pro každý byt, nýbrž i spousta posléze vznikajících dřevěných přístavků, později i garáží. Dispozice některých bytů v koloniích se během doby měnila, byty se spojovaly, a tím zvětšovaly. Všechny kolonie v Lazích byly postaveny z cihel vyrobených v místních cihelnách a neomítnuty technologií režného zdiva, takže již z dálky na sebe upozorňovaly tmavě červenou barvou. Jen místy měly šedou pískovou omítku, která vytvářela čtverce a pásy podle pravidel panující secese.⁵

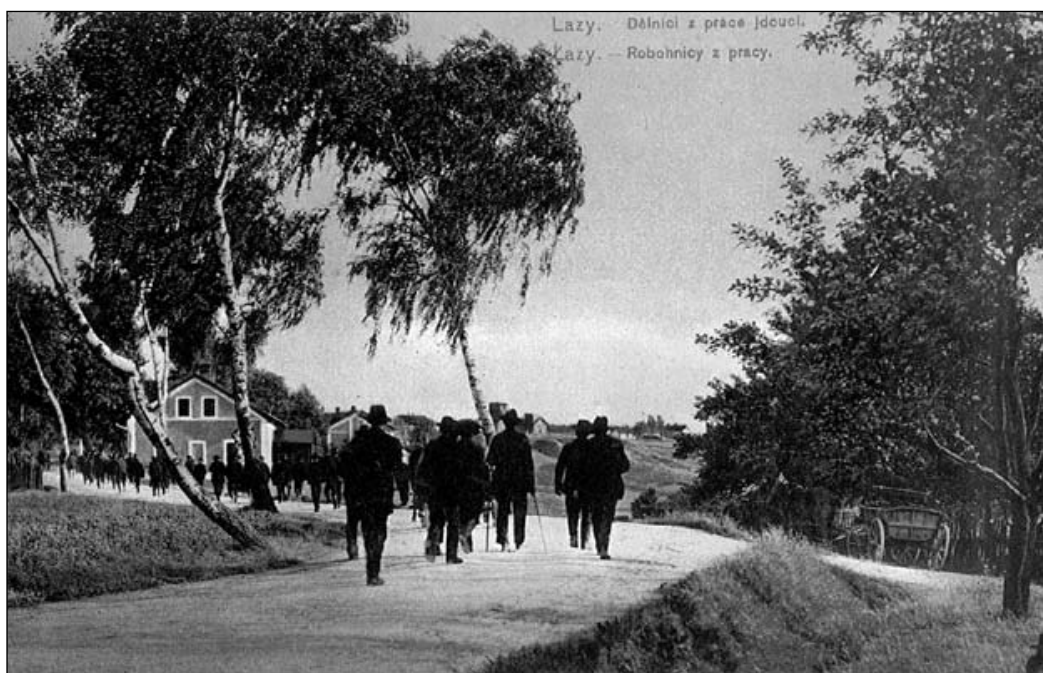
Počátky výstavby lazeckých kolonií jsou, jak již bylo uvedeno, spjaté se stavbou Nové jámy v roce 1890, kdy byla v jejím v sousedství postavena osada pro báňské úředníky zvaná **Nová** a nedaleko na kopci u Karvinského lesa zase hornická kolonie, které se později říkalo **Na Kopci**. Když se těžba na Nové jámě v roce 1895 rozběhla, bylo zapotřebí většího počtu horníků, a tak byla postavena na pozemcích sedláka Chobota kolonie, které se říkalo **Stará Chobotova kolonie**. V letech 1899–1902 se nedaleko, blíže k jámě, staví kolonie **Veselá**. V letech 1907–1908 zastavují Závody prostranství mezi Starou Chobotovou kolonií a kolonií Veselou osadou, které se říkalo **Nová Chobotova kolonie**. Chobotovy kolonie spolu s kolonií Veselá vytvořily největší soustředěný stavební celek v okolí Orlové, který čítal 93 domů s 354 byty, v nichž za plného obsazení aktivními zaměstnanci bydlelo na 2 500 osob, čili více než jedna čtvrtina celých Lazů.

Ještě před spuštěním výroby na koksovňě v roce 1899 byla v roce 1898 dokončena první část kolonie pro její zaměstnance na pozemcích tehdejšího starosty Lazů Ludwika Liberdy. Druhá část kolonie byla dokončena v roce 1900 a třetí

část u Karvinského lesa v roce 1909. Všem třem osadám se říkalo kolonie **Liberdova**, ale místní ještě rozlišovali část „U Koksovný“ (nejstarší část), „U Vojtky“ (podle dlouholetého nájemce hostince u kolonie) a třetí části u lesa říkali „Berlín“ (původně tam bydleli němečtí dělníci, kteří zaváděli výrobu koksu). Ještě v letech 1898 až 1912 byla pro úředníky koksovný postavena **Úřednická osada** o 6 domech nedaleko tramvajové zastávky elektrické tratě Ostrava-Karviná. Sedmý dům stál za koksovnou u hranice s Karvinou.

V letech 1890–1894 byla vyhloubena výdušná jáma na „Veverce“ a při ní byly pro zaměstnance postaveny v roce 1895 tři domy. V letech 1897–1899 postavily Závody pro horníky Nové jámy vedle silnice do Dolní Suché při samé hranici obce, na pozemcích bývalého starosty Lazů Jana Křístka, kolonii, které se říkalo **Křístkova**.

V roce 1896 byla zrušena šachta Mühsam v Orlové. Bratři Adolf a Jan Chobotovi zakoupili vyřazený parní stroj a postavili na svém pozemku v údolí u potoka Olšovec cihelnu. Cihelna existovala jen po dobu konjunktury. V roce 1921 byla prodána s pozemky i s rodinným domem č. p. 475 Závodům a ty ji adaptovaly na byty. Tak vzniklo pět obytných domů, v nichž byli ve 37 bytech umístěni většinou penzisté Nové jámy. Osadě se začalo říkat **Kozí Becirk**, protože každá rodina chovala ne-li dvě, tedy určitě jednu kozu. Chlívky pro kozy byly upraveny z pecí pro pálení cihel. U koksovný postavily Závody původně pro Hlavní jámu v roce 1898 při silnici od Nové jámy k pozdější zastávce tramvaje šest dozoreckých domů, každý se dvěma byty. Kolonii se říkalo **Rozbrojova**. Konečně v letech 1920–1922 postavily Závody u samé hranice s Orlovou, na pozemcích bývalého majitele Holce v kopci u hlavní silnice z Orlové, 6 jednopatrových

Členové TJ Orel Lazy při stavbě cvičiště v Hrabcově lese u Hrabcovy cihelny, r. 1929, archiv Stanislava Durčáka

domů. Sedmý již dvoupatrový, rohový dům byl postaven o rok později. Kolonii se říkalo **Holcova** podle bývalého majitele pozemků. Bydleli zde horníci z Hlavní i Nové jámy.

Úroveň bydlení byla podmíněna dobou a nebyla ve všech domech kolonií stejná. Novější domy byly postaveny účelněji a hlavně byty báňských úředníků byly větší, o třech i čtyřech obytných místnostech, a lépe vybaveny. Většinou měly vodovodní výpustky již od začátku, i když v olověných trubkách. Byty dělníků měly většinou dispozici 1+1 místnost, méně často pak 2+1. Pro vodu se zpočátku chodilo do studní a v domech se svítilo petrolejem. Až po první světové válce se zaváděl elektrický proud a voda nejprve jen do vodovodních výpustků na ulicích. U všech kolonií se až do první světové války stavěly samostatné domky s pekařskou pecí a udrnou, v nichž si většina hornických žen po celý rok sama pekla chléb a také udrny byly hojně využívány. Postupem času, se zlepšováním obslužnosti v obcích, se tyto speciální domky postupně přeměňovaly na společné prádelny a mandlovný.

Pro rozpočet dělnických rodin byla nemalou oporou skutečnost, že závodní byty byly levné, za první republiky u nejjednodušších typů čítalo nájemné kolem 30 Kč měsíčně včetně paušálu za elektrický proud, že měly malou zahrádku a dvorek a často i možnost získat kousek pole „na panském“ do pronájmu od závodů za přijatelný poplatek (platilo se 1 Kč za 1 ar louky a 4 Kč za 1 ar pole).⁶ Většina hornických rodin si tak přilepšovala chovem drůbeže, králíků a také koz a vepřů a pěstováním zemědělských produktů. V hladovém období 1. světové války již políčka nestačila, a proto se chodilo krást místním sedlákům a také

kovozemědělcům na jejich nepříliš velká pole. Tím se tradiční antipatie místních zemědělců k obyvatelům kolonií, zpravidla přistěhovalcům za práci násobila a byla vyjádřena v opovrhlivém pojmenování „kolonioci“.

Lidé v koloniích bydleli většinou jako jedna rodina a navzájem si bez rozdílů náboženství a národnosti pomáhali. Byla sice období, kdy politici rozdmýčovali vzájemnou nesnášenlivost, ale společná těžká práce v dole, kdy na sobě byli závislí, horníky nakonec spojila. Většinou všichni mluvili nářečím „ponašymu“. V době prosperity měli „kolonioci“ relativně dost finančních prostředků k zajištění základních životních potřeb a zbývalo i na zábavu. Kolem kolonií byla síť restaurací, kde tehdy probíhal čilý společenský život. Hostince měly většinou sály, ve kterých se hrálo divadlo, tancovalo se při muzice a podobně.

Obyvatelé Nové Chobotovy kolonie, 30. léta 20. století, archiv Stanislava Durčáka

*Lazečtí Sokolové, r. 1920,
archiv Stanislava Durčáka*

Samozřejmě kromě hostinců byly u kolonií různé obchody, především s potravinami, a nezřídka i řemeslnické dílny, holiči, hodináři apod. Ti všichni byli závislí na kupní síle „kolonioků“. Nejlepší výdělky byly v letech 1928–1929 a pak 1936–1938. Naopak nejhorší mzdy přišly v období hospodářských krizí v letech 1921–1923 a 1929–1934 ruku v ruce s nezaměstnaností, kdy finanční prostředky horníkům nestačily na živobytí.⁷ S vyšší výdělků korespondovala výše důchodů. Je zajímavé, že v době krize se mladí lidé nejčastěji seberealizovali v pěstování sportů.

Je zajímavé, že ve Veselé kolonii za doby svého aktivního života v první třetině 20. století bydlel šlechtic z rodu Bubnů. Lidé mu říkali „pán z Bubna“, nebo jen „z Bubna“. Neměl velký majetek, a tak asi zastával na Nové jámě nižší postavení. Pamětníci vzpomínají, že neměl nic, jen onen šlechtický titul, který od něho chtěli někteří lidé koupit. Všechny nabídky odmítal s tím, že se tak narodil a taky tak zemře. Když byl v důchodu, ovdověl a bydlel v domě vykoupeném závodů a upraveném na čtyři byty o dispozici 1+1. Byl to vývoj započatý

*Tamburašský sbor v Lazích,
počátek 20. století, archiv
Soni Dostálové*

již v 19. století, kdy se k moci drali podnikatelé na úkor staré šlechty.

Uhelný průmysl, který zpočátku „amerikánským“ tempem, jak se na konci 19. století i později s oblibou říkalo, nastartoval rozkvět regionu, který byl zhruba po sto letech příčinou devastace krajiny a úpadku některých obcí. Od konce 50. let 20. století se jedna kolonie za druhou stávala obětí poddolování. Tehdy už v nich bydleli převážně jen důchodci, kolonie stárly, mladí lidé dostávali nové byty na sídlišťích a v okolních městech. Staré kolonie přestávaly bez potřebných investic uspokojovat nároky nové generace na bydlení. Zlom nastal po sloučení obce s Orlovou a Porubou v roce 1946. Zatímco v dobách největšího rozkvětu městysu v 30. letech 20. století žilo v Lazích téměř 8 000 obyvatel, dnes zbývá už jen kolem 250 lidí Na Podlesí, na samém okraji obce u lesa Holotovec. Poslední číslo popisné v Lazích je sice 870, ale ve skutečnosti stojí v současnosti v Orlové-Lazích pouhých 100 domů.⁸ Zanikl tak svérázný svět tolik příznačný právě pro hornické Lazy první poloviny 20. století.

Ani to však nebylo zcela jednoduché a přímočaré. Vlastně se bouraly všechny kolonie, a nejen ony, současně, někde se začalo dříve a někde později; a rovněž dílo zkázy bylo dokonáno různě. Pamatuji si, jak si lidé sdělovali novinky druhu „už bourají toho a toho tam a tam“. Každý bezmocně čekal, kdy na něj přijde řada, a mezitím metastáze důlních škod vytrvale vytvářely proluky mezi domy. Byly tak narušeny dlouholeté sousedské vztahy a lidé se jen neradi stěhovali jinam. Všechno odvál čas a současné Lazy se změnily k nepoznání. Ty tam jsou kolonie a soukromé domy. Dnešní Lazy jsou zarostlé náletovými dřevinami a keři, a kdyby se na místě každého zbouraného domu postavil velký bílý kříž, vypadaly by ze skipové věže závodu Lazy Dolu Karviná⁹ jako válečný hřbitov.

Dnes už si jen málokdo uvědomí, když jede po silnici z Orlové do Havířova nebo do Karviné, že projíždí územím bývalé obce, která patřila k jedné k nejvyspělejší v regionu. Např. již v roce 1899 zde byl založen Klub českých velocipedistů Šíp Lazy, v roce 1903 pobočka orlovského Sokola a v roce 1904 již samostatný Sokol Lazy, pod jehož hlavičkou začalo v roce 1928 hrát první hokejové mužstvo na Těšínsku.¹⁰ Nejinak tomu bylo na poli kultury. Jako na mnoha místech rakousko-uherské monarchie byl i v Lazích už v roce 1895 založen, pod vlivem navrátilců z prezenční vojenské služby v Bosně a Hercegovině, při Rolnickém čtenářském spolku sbor tamburašů.¹¹ Sbor měl největší úspěchy v letech 1905 a 1906.¹² I jak byly v rámci Těšínska Lazy průkopnickou obcí, v roce zde došlo k založení prvního českého dobrovolného hasičského sboru¹³ a v roce 1919 vznikl i skautský oddíl.¹⁴ Na veškerých těchto aktivitách se přirozeně

účastnili vedle starousedlíků rovněž obyvatelé kolonií, kteří přišli za prací do Lazů z různých koutů Rakousko-Uherska. Vůbec největší „boom“ zažily Lazy po všech stránkách v meziválečném období, to již však bylo na stránkách Těšínska podrobně popsáno. Věnujme se proto nadále už pouze vývoji jednotlivých hornických kolonií na katastru obce.¹⁵

Jak jednotlivé kolonie vypadaly¹⁶

Nová kolonie

Jednalo se o skupinu domů pro úředníky a dozorce. První budovou u závodu, která se stala východiskem budování Nové kolonie, byla vila závodního ing. Jestřábka z roku 1892, která dostala č. p. 202, a další dům měl č. p. 203. Hned nato byly dokončeny 2 úřednické domy č. p. 204 a 205 vedle silnice pod kaplí. Současně pokračovala výstavba závodu, další čísla popisná byla přidělena elektrárně, lampovně a zámečnické dílně. Práce prováděla ostravská firma, pravděpodobně již stavitel Jureček. Další 2 úřednické domy v areálu Nové jámy č. p. 226 a 227 byly z let 1894–1895. Konečně byly v roce 1898 postaveny 4 dozorecké domy po dvou bytech č. p. 281 až 284 a v roce 1899 k nim přibyl inženýrský byt č. p. 353 a čtyřbytový dům pro koč. č. p. 354. Druhý inženýrský byt dostal č. p. 463. V 50. a 60. letech 20. století byly domy báňských úředníků postupně bourány, aby uvolnily místo rozrůstajícímu se důlnímu podniku.

Kolonie Na Kopci

V roce 1892 bylo započato také se stavbou první dělnické kolonie v Lazích na kopci u Karvinského lesa. Začalo se jí říkat také „Špilberk“. Byly to nejprve 3 domy č. p. 212 až 214, v roce 1893 pak bylo postaveno dalších 5 domů a v roce 1897 byla vybudována tzv. kasárna č. p. 240, tj. ubytovna pro vzdálené pracovníky. Po ní byl dostavěn zbytek kolonie; ta čítala mimo kasárna 22 domů s 88 byty. Spolu s Novou kolonií tak vznikly v obci první osady pro zaměstnance Nové jámy. V kasárnách byla v poschodí školka sestávající, stejně jako ubytovna pod ní z jedné velké místnosti. U kolonie Na Kopci byl hostinec č. p. 444 U Křístků a pod kopcem č. p. 74 hostinec Karla Kuzníka (později p. Vojtko); v blízkosti osady se také uchytilo několik obchodů.

Valové domky

Málo známá osada, jejíž původ je tak trochu záhadný, byla ve stráni nad tratí báňské dráhy u cesty od Nové jámy ke kolonii Na Kopci. Proč se tak jmenovala, dnes již nikdo neví. Snad tomu bylo podle rybníků situovaných kousek pod tratí báňské dráhy, kterým se říkalo Valové; snad

v blízkosti bydlel starousedlík tohoto jména, kterému patřily rybníky i polnosti, kde byly domy hornické osady postaveny. Tvořilo ji přibližně celkem 9 domů č. p. 267, 323, 329, 330, 331, 332, 381, 480, 498. Podle čísel popisných je zřejmé, že domy nebyly postaveny najednou, ale v delším časovém úseku. Dle pamětníků to byly možná vykoupené soukromé domy upravené pro dělnické bydlení, kde bylo v každém domě více bytů.

Dozorecký dům staršího typu pro dvě rodiny v Nové kolonii, r. 1929, Kamenouhelné doly ostravsko-karvinského revíru IV. Moravská Ostrava 1929

Stará Chobotova kolonie

V roce 1895 postavily Závody pro Hlavní jámu první dvě řady domů kolonie Chobotovy na pozemku koupeném od nemovitosti č. p. 21 (viz Kolonie Koží Becirk). Stavitel Fiala z Ostravy a možná další firmy tam postavily celkem 26 domů č. p. 285 až 311. V roce 1903 zastavěl stavitel Sedlařík zadní část staré „Chobotovky“ dvanácti domy, a to č. p. 464 až 474, a domem, který dostal

Členové Dělnické tělovýchovné jednoty Lazy, 18. duben 1920, Muzeum Těšínska

„Liberdovka“, část
U koksozny, v pozadí
na obzoru kolonie Na Kopci,
r. 1911, Muzeum Těšínska

č. p. 121 po zbouraném Chobotově domu. Ve Staré Chobotově kolonii v domě č. p. 467 bydlel i jeden ze synů bývalého starosty Lazů Ludwika Liberdy. Ke kolonii asi patřily i dva domy pro báňské úředníky č. p. 141 a 151 pod cestou Orlová-Suchá.

Veselá kolonie

Na přelomu 19. a 20. století vybudovali pro Závody stavitelé, kteří stavěli Chobotovu kolonii (Fiala, Sedlařík), na pozemcích bývalého hostince Na Veselé č. p. 18 další kolonii, a to nejdříve dvě řady domů nad Matuszkovým hostincem č. p. 504 (pak František Křístek a nakonec Gustav Kraina) a pak další řady až k 1. české obecní škole. Jsou to č. p. 387 až 398 a č. p. 414 až 430, tj. 12 a 17 domů. Byly to vesměs dělnické byty, pouze několik domů při silnici bylo dozoreckých. Zatímco jiné kolonie dostaly jména po bývalých majitelích pozemků, na nichž byly postaveny, kolonie Veselá byla netradičně pojmenována podle hostince Na Veselé. V kolonii bydleli především horníci z Nové jámy.

Dům pravděpodobně
v Liberdově kolonii
„Berlín“, r. 1914,
archiv Dagmar Titzové

Nová Chobotova kolonie

Přibližně ve stejné době postavil stavitel Sedlařík pro zaměstnance Nové jámy na pozemcích koupených od Jiřího Křístka z dřevěnice č. p. 20 mezi starou „Chobotovkou“ a Veselou kolonií za novým hostincem Hugo Altmanna č. p. 20 (číslo přeneseno z vyhořelé dřevěnice) 23 domů č. p. 550 až 572. Domy byly novějšího typu se suchými záchody přístupnými ze schodiště do sklepa. Dva domy měly dokonce mimo kuchyni byty po dvou pokojích. Tři domy z nich byly pro báňské úředníky, v každém byly dva byty o 3 pokojích, avšak dosud bez koupelen. Jednalo se o č. p. 550, 571 a 572. Obyvatelům tří kolonií, dvou Chobotových a Veselé, sloužily tři hostince - Adolfa Krainy, jeho bratrance Gustava Krainy a Hugo Altmanna, dále česká i polská škola a několik různých obchodů. Nedaleko kolonií byl areál prosperujícího podniku - Ústřední potravní spolek pro Slezsko v Lazích.

Liberdova kolonie

K největším náležela kolonie postavená převážně na pozemcích vykoupených Závody spolu s usedlostí Ludwika Liberdy před báňskou dráhou, pojmenovaná odtud Liberdova kolonie. Čítala celkem 37 domů se 144 byty. V jednom domě ve střední části kolonie u hostince byla otevřena mateřská školka. Dvě plochy byly upraveny na malá náměstíčka („placky“) o výměře asi po 500 m².

Přístup do této kolonie byl od zastávky tramvaje v Lazích kolem koksozny a pak mezi haldami nejprve pod ochrannou bariérou proti pádu uhlí a kamene z lanové dráhy pro dopravu uhlí z Nové jámy na uhelné prádlo Koksozny Lazy; dále se šlo pod dřevěný most, po kterém vyvážela malá benzínová lokomotiva hlušinu z prádla uhlí z koksozny na haldy. Byla to taková vstupní brána do obce od severozápadu. Dominantou kolonie byla větrná jáma Hlavní jámy, která stála naproti hostinci U Vojtky.

Nejstarší část Liberdovy kolonie byla tedy postavena před báňskou dráhou a její výstavba byla podmíněna už probíhajícím budováním koksozny v Lazích, která měla sloužit ke zpracování kvalitního kamenného uhlí vytěženého na Nové jámě na koks. Závod dostal jméno Koksozna Lazy a v této části kolonie bylo pro její zaměstnance postaveno 11 domů. To již měly Závody vykoupenu usedlost Ludwika Liberdy před báňskou dráhou. Této nejstarší části kolonie byla přidělena domovní čísla 355 až 365. Druhá část kolonie, také o jedenácti domech (s č. p. 449–459), byla vybudována na samém počátku 20. století mezi báňskou dráhou a větrní jámou č. II. Následující tři domy (č. p. 587–589) vybudoval stavitel Sedlařík až v roce 1910 pod haldou Nové jámy. Sedlařík stavěl již zlepšený typ hornických domů se čtyřmi byty. Konečně v roce 1921 postavil stavitel Hamrlík dva jednopatrové

domy po osmi bytech (nazývané „Osmioky“) vedle posledně uvedených, a to č. p. 635 a 640.

Poslední část kolonie o deseti domech (č. p. 532-541, dva domy o dispozici 2+1 bytů, ostatní pak o dispozici 1+1) u Karvinského lesa, nazývanou „Berlín“ (viz výše) postavil stavitel Sedlařík o devět let později.

Úřednická osada Koksovy Lazy

Po částech, v časovém rozpětí čtrnácti let, vznikla ještě před 1. světovou válkou osada pro úředníky Koksovy Lazy. Nejprve byly pro mistry Koksovy Lazy postaveny 4 domy č. p. 366-369 po dvou dozoreckých bytech a později další dva domy č. p. 199 a 270,¹⁷ které stály ve směru od zastávky dráhy tramvaje Ostrava-Karviná k nadjezdu Báňské dráhy u Hlavní jámy. V těchto šesti domech bylo 10 třípokojových bytů a 2 čtyřpokojové (č. p. 366). Ke třem domům této řady staršího typu přidal stavitel Sedlařík v roce 1907 nové kuchyně a verandy s koupelnami, čímž se byty zlepšily a zmodernizovaly. U zbylých domů byly dřevěné verandy nahrazeny zděnými až v roce 1957. Každý dům v osadě měl na zahradě výpusť užitkové vody pro zalévání zahrady.

Pro úplnost dodejme, že mnohem později, v roce 1955, byly na poli mezi domy Úřednické osady a cestou Ostrava-Karviná postaveny dva domy č. p. 124 a 620 pro zaměstnance Obvodní báňské záchranné stanice (OBZS) a OKD Dopravy. Říkalo se jim „Nové baráky“, „Varšavjanka“ nebo „Šoférské“. Domy byly jednopatrové o dvou vchodech a patřily Bytové správě města Orlová. Každý dům měl šest bytů 2+1. Byly zbourány v roce 2001 na základě působení důlní činnosti a po devastaci neplatiči, kteří v domech poslední léta bydleli.

V roce 1955 byla postavena vedle Úřednické kolonie také nová OBZS (č. p. 847) v Lazích. Byla náhradou za nevyhovující starý objekt, který stál opodál blíže koksovy. Důlní záchranníci měli při držení hotovostní služby k dispozici kuželky, bazén a hřiště pro nohejbal nebo volejbal. Také tam byla první barevná televize v okolí a z počátku se na ni chodili dívat i někteří obyvatelé osady. Objekt byl zbourán kolem roku 1980. Budova staré „Záchranky“ č. p. 624 po roce 1955 sloužila jako cvičiště (byla tam zřízena dýmnice) a byl tam také byt mechanika OBZS.

Zvláštností osady byla v letech 1909–1967 tramvajová linka Ostrava-Karviná, která vedla mezi domy č. p. 366 a 367. Při osadě byla zastávka zmíněné dráhy v Lazích.

Křístková kolonie

Kolonie vznikla v letech 1897–1899 na samém okraji Lazů v prostoru „Veverka“ ve směru k Dolní Suché. Předcházelo jí postavení trojice tří domů

(č. p. 229-231) pro personál větrní jámy v těsném sousedství. Dva roky nato byla postavena nedaleko za křižovatkou na „Veverce“ zmíněná kolonie pro horníky Nové jámy. Zedníci pocházeli převážně z Moravy a bydleli v závodních i soukromých domech poblíž. Mnozí po výstavbě Nové jámy a kolonií zůstali a překvalifikovali se na důlní práce. Ostravští stavitelé tu postavili postupně dvacet sedm domů vedle silnice do Dolní Suché: domy č. p. 313-317, dále 335-349 a konečně 370-376. Byly to vesměs čtyřbytové hornické domy dle staršího typu, celkem se sto osmi byty. Zpočátku kolonie trpěla nedostatkem vody.

Před kolonií byla na „Veverce“ křižovatka pěti cest, u které podle map stál již v roce 1836 zřejmě dřevěný kříž. V roce 1896 zde byl postaven nový kříž z mramoru. Kříž byl v roce 2006 orlovskými farníky přemístěn před kapli sv. Jana Nepomuckého v Orlové-Lutyni.

Kolem Křístkovy kolonie na „Veverce“ byly z lazecké strany tři hostince. Nejznámější se nacházel přímo na křižovatce cest v č. p. 41. Šlo o hostinec „Na Veverce“. Další dva, „Wechsberg“ č. p. 82 a „U Pěgřímka“ č. p. 271, byly na cestě k Podlesí.

Kolonie Koží Becirk

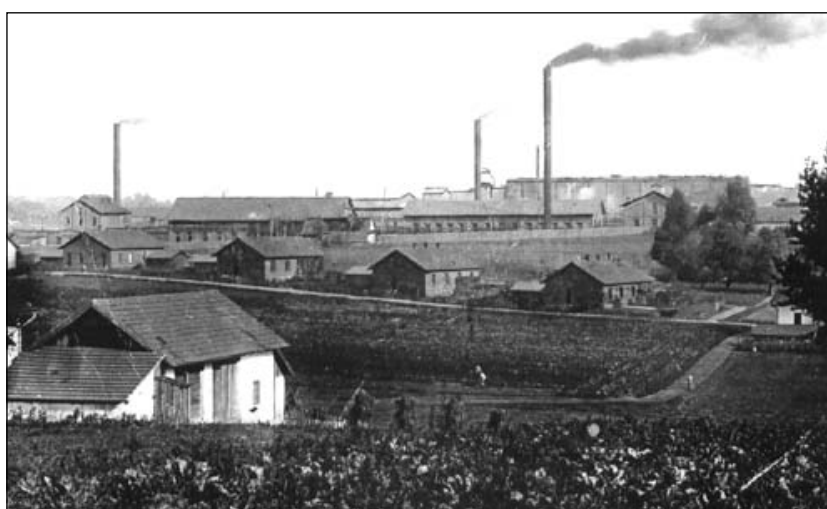
V pozadí vzniku kolonie stálo jednak odkoupení ekonomicky neúspěšné cihelny bratří Chobotů v Lazích Závody a orientace těžářstva především na větší a modernější cihelnu v Orlové, resp. na „Kramářovku“ v Lazích, jednak využití této koupě k postavení dalších potřebných bytů, zvláště pro hornické důchodce a vdovy po hornících z Nové jámy. Závody Chobotovu cihelnu rozebraly a z objektů udělaly byty. Tak vznikly obytné domy č. p. 122, 158, 547, 584 a 622 se třiceti sedmi byty. Z výše uvedených důvodů dostala osada název Koží Becirk.

Vlivem dolování poklesla celá bývalá cihelna tak, že domy byly při větším dešti zatopeny

Část úřednické osady Koksovy Lazy s Obvodní báňskou záchrannou stanicí, květen 1955, foto a archiv Josef Durčák

Osada Kozí Becirk, polovina 50. let 20. století, foto Franciszek Folwarczny, archiv PZKO Lazy

Rozbrojova kolonie u Koksozny Lazy, počátek 20. století, archiv Marcely Brončkové

*Rohový dům č. p. 639 v Holcově kolonii, r. 1929,
Kamenouhelné doly ostravsko-karvinského revíru IV. Moravská Ostrava 1929*

vodou z potoka až nad podlahu přízemí. Proto byl na domy postupně vydán demoliční výměr a ty byly po roce 1957 rozebrány. Na pozemcích nad bývalou cihelnou postavily závody po osvobození v letech 1948–1950 třicet čtyři „finských“ dřevěných dvojdomků.

Rozbrojova kolonie

Šest dozoreckých domů, celkem se dvanácti byty pro báňské úředníky Hlavní jámy, bylo postaveno v Rozbrojově kolonii u silnice před koksovnou od západu. V roce 1907 přistavěl stavitel Sedlařík k domům č. p. 275 až 280 verandy s prvními splachovacími záchody. Do nádrží na splachování se musela ovšem voda nanosit. Když byla na Hlavní jámě zastavena v roce 1931 těžba, dozorcí, kteří zde bydleli, byli přesunuti na Novou jámu. Na začátku 50. let 20. století byla u osady postavena dřevěná ubytovna pro brigádní zaměstnance Koksozny Lazy (č. p. 377) s velkou společenskou místností, ve které byl umístěn jeden z prvních televizních přijímačů v Lazích. Na televizní pořady se chodili dívat kromě brigádníků ubytovaných v sousedním domě obyvatelé Úřednické a Rozbrojovy osady. Hojně byla využívána dobře vybavená temná komora pro fotoamatéry, v sále se promítaly filmy, mládežníci hráli divadlo, uváděli estrády, silvestrovské zábavy apod. V této atmosféře se probudil herecký talent pozdějšího absolventa JAMU Miloslava Čížka z Úřednické osady, který na dlouhá léta zakotvil na scéně Divadla Petra Bezruče v Ostravě. Pod tímto objektem nad společnou prádelnou osady byl postaven zděný brigádnický dům. Jméno osady je asi odvozeno od jména původního majitele pozemku, na kterém byla postavena. Na mapě stabilního katastru z roku 1836 je na kopci přibližně v polovině osady zemědělské stavení.¹⁸

Holcova kolonie

A na závěr několik slov k „nejmladší“ hornické kolonii v Lazích, která dostala jméno Holcova. Vznikla až po 1. světové válce a domy v ní měly už zřetelně modernější vzhled.

Byla pomyslnou vstupní bránou k Lazům ve směru od Orlové a někteří lidé jí říkali „Hraniční“, jelikož stála blízko hranice mezi Lazy a Orlovou. Také se jí říkalo „Vysoká“, protože všech šest domů č. p. 629–634, které vybudoval stavitel Hamrlík, bylo jednopatrových. Sedmý rohový dům č. p. 639 již byl dvoupatrový a postavil ho stavitel Kabátek. Dům měl podkrovní druhé patro, dva vchody a deset bytů. Ostatní domy jsou po osmi bytech, čili celkem padesát osm bytů. Dva jednopatrové domy, pravděpodobně č. p. 629 a 630, byly určeny pro horníky z Hlavní jámy a ostatní pro horníky z Nové jámy. Domy kolonie byly postupně bourány v letech 2001–2003.

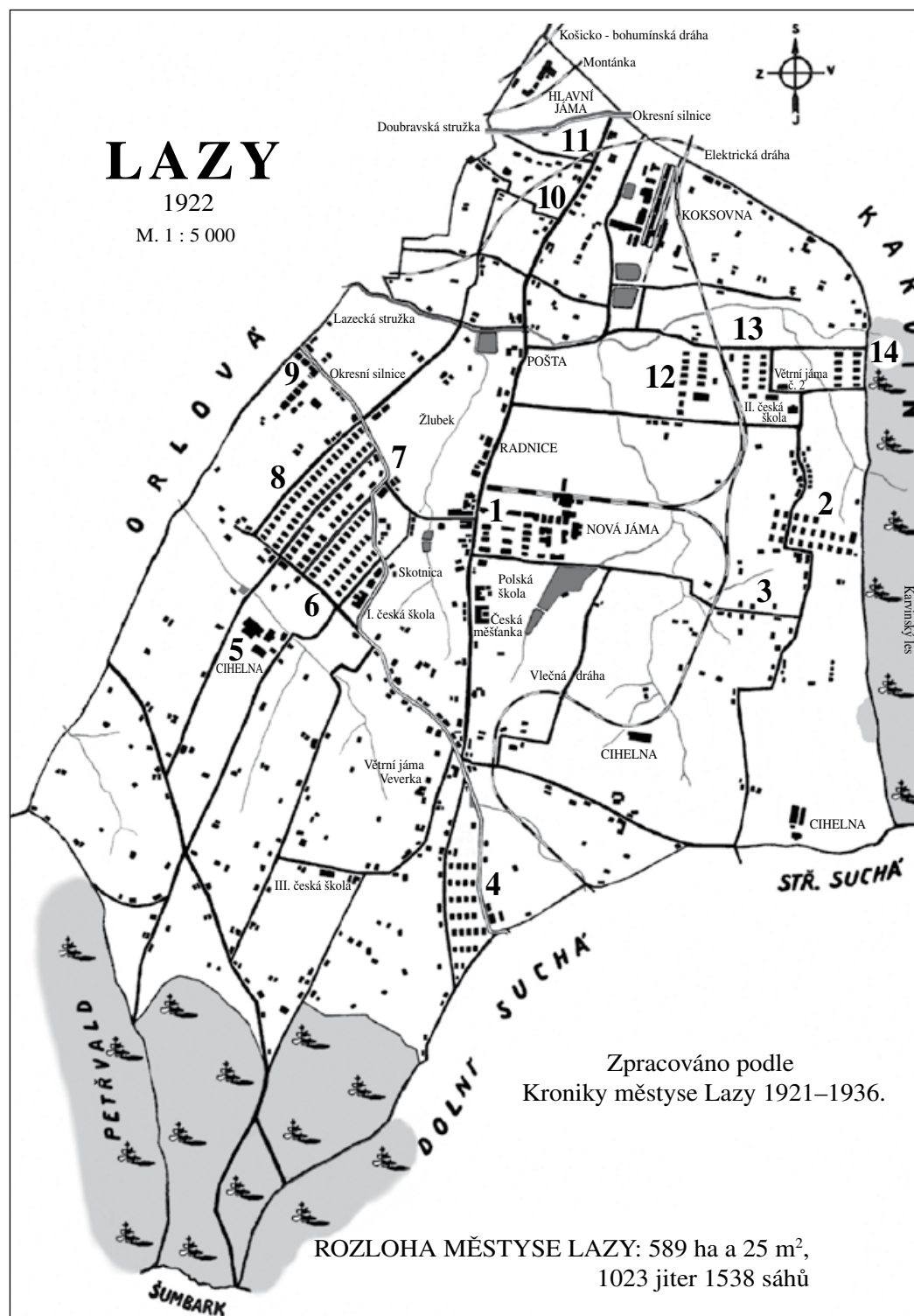
Dnes již nezbyvá po kdysi rázovitém životě hornických kolonií příliš stop. Potomci bývalých „kolonioků“ se přestěhovali zpravidla do moderně vybavených domů v panelových

sídlíštích, mnozí si našli jiná zaměstnání, radikálně se změnil způsob jejich života. Jen zaslé fotografie a vzpomínky rodáků a pamětníků tu

a tam poodhrounají závoj, za nímž se skrývá část rychle a nenávratně mizející historie zdejšího kraje a jeho obyvatel.

From the history of the Lazy settlements

The study presents the total of 14 already non-existent workers' settlements in the originally independent village, from 1909 the Lazy Township, today a part of the Orlová town. All settlements in Lazy belonged to the Stone and Coal Works in Orlová-Lazy owned by the business family of the Guttman. They were built from bricks produced in the local brickworks and not plastered with the technology of fair-faced brickwork. The houses were built in the mannerist way with minimum application of the urban rules. The oldest one was so called New Settlement built in vicinity of the New Pit for mining clerks in 1890. The author also notices the everyday life in individual settlements.

Označení kolonií na mapě

Lazů z roku 1922:

- 1 - Nová kolonie
- 2 - Kolonie Na Kopci
- 3 - Valové domky
- 4 - Křístková kolonie
- 5 - Osada Kozí Becirk
- 6 - Veselá kolonie
- 7 - Nová Chobotova kolonie
- 8 - Stará Chobotova kolonie
- 9 - Holcova kolonie
- 10 - Rozbrojova kolonie
- 11 - Úřednická kolonie
- Koksovní Lazy
- 12 - Liberdova kolonie, část „U koksovní“
- 13 - Liberdova kolonie, část „U Vojtky“
- 14 - Liberdova kolonie, část „U Lesa“ nebo „Berlín“

POZNÁMKY

- 1 Kuča, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 4. Praha 2000, s. 741.
- 2 Adamus, Alois: Z dějin Orlové. Orlová 1926, s. 16, 21, 27.
- 3 Viz pozn. č. 1. Srov. Bartoš, Josef (ed.): Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Úvodní svazek. Ostrava 1967, s. 410; Restrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970 II. Praha 1978, s. 826–827.
- 4 Kuča, K.: c. d., s. 741.
- 5 Stavební vývoj a životní prostředí hornických kolonií v Lazích podle stati Durčák, Stanislav: Orlovsko. In: Hornické kolonie karvinského okresu I. Ostrava 2007, s. 15–257. Rozpracováno na základě údajů v práci Tříška, Petr: Příspěvek k dějinám Orlové. Orlová 1964 - strojopis, z ostatní literatury zdrojů pak zejména s přihlédnutím k publikacím Plaček, Vilém (ed.): Orlová 1223–1973. Orlová 1973 a Borák, Mečislav (ed.): Dějiny Orlové. Orlová 1993. Viz také publikace v poznámkách 2, 3 a 12. Jako významný zdroj informací posloužila autorovi rovněž svědectví široké škály pamětníků – bývalých obyvatel Lazů i vzpomínky vlastní.
- 6 Durčák, Stanislav: Hornické kolonie v Orlové. In: Steiner, Jan (ed.): K 80. výročí povýšení Orlové na město. Orlová 2002, s. 21–25.
- 7 Důl Antonín Zápotocký včera a dnes. Orlová 1975, s. 35, 40–48.
- 8 Soupis čísel popisných v Lazích nejnověji v přehledu volebních okrsků pro senátní volby v roce 2008. Vydal Městský úřad Orlová.
- 9 Současný název někdejší Nové jámy (1890–1950), posléze Dolu Antonín Zápotocký (1950–1991) a Dolu Lazy (1991–2008).
- 10 Janiš, Jaroslav a kol.: Lední hokej v Lazích, TJ AZ Havířov. Ostrava-Kunčice 1988.
- 11 Šlégr, Václav: 1890–1990. Kronika 100 let Dolu Lazy. Praha 2006.
- 12 Šobr, Adolf: Z dějin Lazů, soubor článků vycházel na pokračování v Obráně Slezska ve 20. letech 20. století.
- 13 90 let prvního českého požárního sboru na Těšínsku. Orlová 1982.
- 14 Holub, Bořivoj – Slezák, Vilém: Skauting v Havířově. Havířov 2002, s. 3.
- 15 Z hlediska celkového rozvoje obce navazuje předkládaný text volně na článek Steiner, Jan: Městys Lazy – medailon z meziválečných let. Těšínsko, 52, 2009, č. 2, s. 9–16.
- 16 Kamenouhelné doly ostravsko-karvinského revíru IV. Moravská Ostrava 1929.
- 17 Publikace Kamenouhelné doly ostravsko-karvinského revíru uvádí 7 domů jako součást Rozbrojovy osady – jeden je asi dům závodního Koksovny Lazy č. p. 180 kousek stranou u zastávky tramvaje, viz Kamenouhelné doly ostravsko-karvinského revíru IV, s. 440.
- 18 Zeměměřičský ústav Praha, Ústřední archiv, Stablní katastr, Lazy in Schlesien, Teschner Kreis, Bezirk Orlau 1836, měřítko 1:2880.

Hostinec „U Žida“ neboli „U Płoszka“ v jablunkovské osadě Žihla

Radek Lipovski

Když se sestavoval protokol o šetření v hostinci „Heinrichshof“ v jablunkovské osadě Žihla při převodu koncese na Emmericha Bullawu, jak jsme uvedli již v minulém čísle časopisu Těšínsko, byl v něm zmíněn hostinec Adolfa Gellera vzdálený 1200 kroků.¹ K tomuto podniku nebyl bohužel nalezen téměř žádný přímý archivní materiál, a proto lze vycházet pouze z údajů pamětníků a druhotných pramenů. Adolf Geller byl židovského původu a pravděpodobně podle něj se

hostinci lidově říkalo „U Žida“. Narodil se 1. 3. 1873 a pocházel z lokality Hinzendorf (pravděpodobně Heizendorf – Jasenice u Bílska, dnes Jasienica).² Je otázkou, zda jeho podnik nějak souvisel s výčepem Josefa Mentela existujícím v Žihle v době založení „Heinrichshofu“, ale vzhledem k číslům popisným se spíše jednalo o nově otevřený hostinec. Problém v tomto případě představuje přečíslování domovních čísel za 1. světové války. Do soupisu vydaných

Pohled na Jablunkov od Žihly, okolo r. 1920, Muzeum Těšínska

domovských listů byl Adolf Geller poprvé zapsán až v roce 1920 a v následujících letech tam byli postupně zachyceni i ostatní členové jeho rodiny. Společenstvo hostinských a výčepních v Jablunkově jej však zaregistrovalo jako svého člena už 7. srpna 1910. Plnou koncesi získal podle záznamů v členské knize tohoto sdružení 19. května 1914.³ Soupis obyvatel z r. 1923 jej zaznamenal v č. p. 267 v Žihle, kde s ním žila manželka Regina (*17. 5. 1879), syn Jan (*24. 10. 1902), dcera Melanie (*22. 7. 1905), Marie Puczoková, Anna Pocielová, rodina Jana Šelonga (4 osoby) a rodina Dr. Arie Verständiga (3 osoby). V prameni bylo uvedeno mírně odlišné datum narození Adolfa Gellera - 1. 3. 1874.⁴ Podle dalších nesouvislých informací se jeho manželka Regina narodila v Bílsku (dnes Bielsko-Biała), zatímco dcera Melanie v nedaleké Visle (Wisła),⁵ z čehož lze pouze usuzovat, že v Jablunkově před rokem 1905 nepobýval.

Věhlas si hostinec „U Žida“ začal získávat pravděpodobně v souvislosti s úpadkem „Heinrichshofu“, jenž byl po 2. světové válce přebudován na obchod. V Žihle tak zůstala jediná hospoda, i když už za 2. světové války jí začalo částečně konkurovat koupaliště s restaurací „Ameryka“ postavené na druhém břehu řeky Olše blíže osady Lysky. Popularitu si však „Žid“ udržel zejména u obyvatel Žihly a zaměstnanců „Kohinorky“, k čemuž pravděpodobně výrazně přispěla rodina Płoszkova, která se do Žihly vrátila ještě před 2. světovou válkou.

Rodina Płoszkova a hospoda „U Płoszka“

Když chtěl Antoni Płoszek pronajmout za 1. světové války hostinec Emanuela Bullawy „Heinrichshof“, bylo o něm ve zprávě četnictva uvedeno několik životopisných údajů. Před svou žádostí o pronájem působil 12 let jako číšník v arciknížecí výdejně v Jablunkově a jako takový požíval dobré pověsti. Byl ženat a měl jedno dítě.⁶ Podrobnější informace o jeho blízkých přinesl soupis obyvatel z roku 1923. Na č. p. 130 v Jablunkově žili tehdy Antoni Płoszek (*4. 6. 1876), Marie Płoszková (*1. 1. 1887) a Rudolf Płoszek (*23. 10. 1913).⁷

Jediný syn manželů Płoszkových Rudolf se roku 1948 oženil se Stanislavou Ciencialowou, jejíž otec pocházel z Osůvek (dnes součást Trince). Rudolf byl významnou osobností města Jablunkov, ale bohužel zemřel počátkem roku 2008 a jeho vzpomínky už nemohly být využity. Paní Stanislava Płoszková však byla tak laskavá a poskytla několik důležitých informací o rodině i jejím hostinci.⁸ Podle jejích vzpomínek pronajímal Antoni Płoszek po odchodu z „Heinrichshofu“ roku

Wirte: *Ant. Ausschwitzer, Inh. Ausschwitzer Ant. • Ausschwitzer Johanna • Bulawa Eman • Deutsch Jos • M. Fränkel, Inh. Fränkel Heinr. u. Eman • Erzherzogliche Brauereiverwaltung, Teschen, Inh. Friedrich, Erzherzog durch Paduch Marie • Fuchs Jos. (Pächter) • Gogler Bronislawa (Pächterin) • Januszowski Jos • Kriegler Mathilde • Melchar Andr • Mentel Anna • Numburg Ad • Paduch Ign • Paduch Marie (Pächterin).*

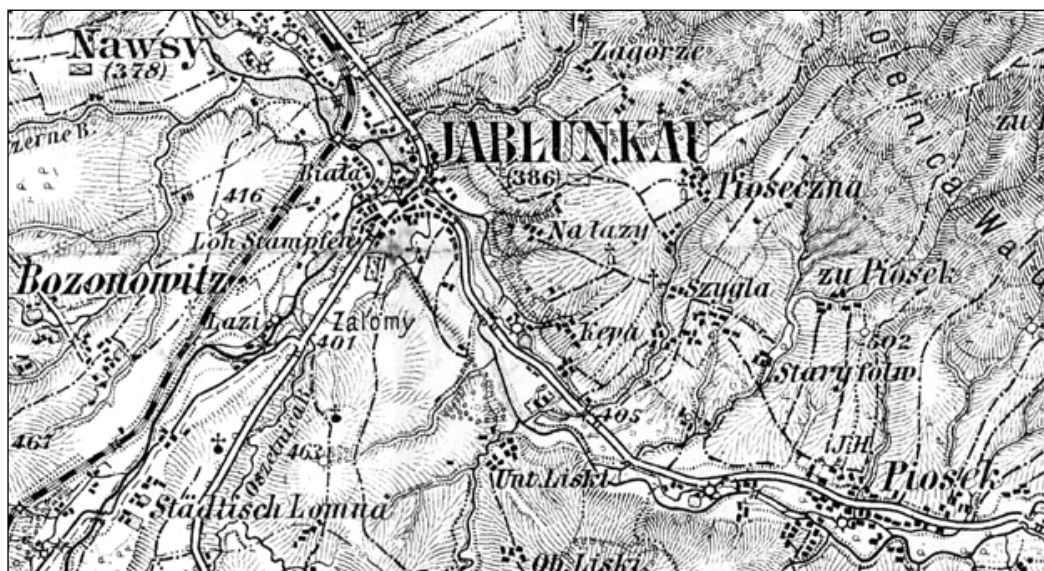
1921 Paduchovu hospodu, „Czytelniu“ a nakonec „Žida“. V prvním případě se zřejmě jednalo o lokál Jana Paducha zvaný „Ferlog“, jehož číslo popisné bylo 130.⁹ Na tomto čísle jej totiž zastihl soupis obyvatel z roku 1923, jak bylo výše zmíněno. „Czytelnia“ byla čítárna s hostincem ve vlastnictví kulturně osvětového spolku Czytelnia Katolicko-Ludowa, který si pro své osvětové potřeby koupil budovu bývalého jablunkovského pivovaru uzavřeného roku 1881. Proto se lidově hostinec označoval nejen jako „Czytelnia“, ale i „Brovar“ nebo „Na Brovaře“.¹⁰ Podle dochovaných spisů k tomuto podniku jej pronajímal Antoni Płoszek od 6. července 1926, kdy se vystěhoval dosavadní nájemce „starego browaru“ Filip Krezelok, až do 2. července 1935.¹¹ Logicky by vyplývalo, že poté přešel do Žihly a pronajal si „Žida“, ale ve skutečnosti jej držel již před pronajmutím „Czytelnie“. Podle záznamů v členské knize Společenstva hostinských nevykonával Adolf Geller výčepní živnost od 1. února 1926 a „...koncesya zostala zafantowana

Soupis držitelů hostinských koncesí v Jablunkově, r. 1908, Österreichischer Zentralkataster sämtlicher Handels-, Industrie und Gewerbebetriebe XVII. Adressbuch von Schlesien. Wien 1908

Svatební foto Stanislavy a Rudolfa Płoszkových, r. 1948, archiv Stanislavy Płoszkové

Jablunkov a okolí na vojenské speciálce, osada Žihla označena jako Szygla, okolo r. 1910, Muzeum Těšínska

na korzyść p. Holländera z Frysztat...¹² Ještě téhož měsíce byla potvrzena jako nájemnice této koncese Maria Płoszková, ale podnik byl bezpochyby rodinný.

V pohnutém roce 1939 žádal Antoni Płoszek dvakrát o povolení k provozu této živnosti, přičemž uváděl čtyřletou samostatnou živnost.¹³ Po připojení Těšínska k německé Říši se však mohl s provozem rozloučit. Už 1. prosince 1939 informoval městský sekretář Stern starostu Jablunkova o zavření Płoszkova podniku, protože majitel byl Polák. Slovo Polák („Pole“) bylo podtrženo červenou tužkou. Antoni Płoszek se snažil svou obživu zprovoznit a v žádosti o její povolení z 11. prosince 1939 se deklaroval jako „Volksdeutscher“. Zároveň uvedl, že se pohyboval 37 let v pohostinství a rovněž jeho manželka Maria pracovala jako servírka: „Jsem 37 let činný v pohostinství převážně u německých firem, a to jako vrchní číšník 17 let u paní Marie Paduchové v Jablunkově č. p. 133 a 130, 7 let u pana Emanuela Bullawy v Jablunkově č. p. 268 (Hotel Heinrichshof), poté 9 let jako nájemce Katolického čtenářského spolku v Jablunkově č. p. 122 a samostatně po 4 roky. Sám jsem válečný poškozenec. Moje žena Marie, rovněž jablunkovská rodačka (31. 12. 1887), byla zaměstnána jako číšnice 5 let u pana Antona

Ausschwitzera v Jablunkově a 3 roky u firmy Rudolf Köhler, hotel a pohostinství v Mohelnici (Morava)...¹⁴

Problém osoby Antoniho Płoszka vyjádřil jablunkovský starosta Keller ve zprávě landrátu z 30. dubna 1940: „Žadatel byl snad stále k německví přátelský. Oproti tomu manželka a syn byli a jsou pořád velkými Poláky. Proto nemohu žádost doporučit, zvláště když hostinec je docela odlehlý, a proto by se Polákům nabízela příležitost k tajným schůzkám...“¹⁵ Německé úřady se tedy obávaly, že by se „Płoszek“ stal místem tajných shromáždění Poláků, protože přes zřejmě hrané německví majitele byla jeho rodina známa svými polskými postoji. Vždyt v tomtéž roce byl jeho syn Rudolf uvězněn (viz dále). Ani nadále neměl Antoni šanci povolení obdržet, ačkoliv se vyskytovala stálá potřeba podobného podniku v Žihle. V únoru a květnu 1941 zaslal jablunkovský starosta landrátu další zprávy téhož charakteru. Zprovoznění hostince by bylo v každém případě velmi příhodné, protože v Žihle se nenacházel jiný podnik tohoto typu a také výletníci neměli kam zajít. Jelikož Płoszek jako hostinský nepřipadal v úvahu, bylo vhodné pronajmout hostinec nějakému dobrému Volksdeutscherovi. Archivní materiály bohužel nedochovaly, zda se to povedlo.

Rod Płoszků vlastnil či provozoval hospodu „U Płoszka“ do 70. let 20. století. V seznamech hostinských podniků po 2. světové válce byl opět uváděn Antoni Płoszek,¹⁶ ale hostinec spíše vedla Antoniho manželka Maria, která byla zaznamenána jako provozní ve všech nalezených pramenech z přelomu 40. a 50. let, kdy bylo likvidováno soukromé vlastnictví živností a kdy hostince převzaly Komunální podniky města Jablunkov. Hospoda „U Płoszka“ byla začleněna pod tuto organizaci k 1. listopadu 1949 jako provozovna č. 6 a jedinou její zaměstnankyní a zároveň provozní se stala Maria Płoszková. Hostinec byl nejdříve jako

Vánoce u Płoszkových, zleva Antoni, Rudolf a Maria Płoszkovi s prvním Rudolfovým synem, r. 1950, archiv Stanisławy Płoszkové

všechny ostatní restaurace na Jablunkovsku zařazen do II. cenové skupiny, ale k roku 1951 poklesl na IV. cenovou skupinu, ve které byly s výjimkou provozovny Františka Nedomlela všechny ostatní hostince. František Nedomlel jako jediný podával jídla, takže získal III. cenovou skupinu. Čtvrtletní tržba v té době činila „U Płoszka“ většinou přes 30 000 Kčs.¹⁷ Po dohodě s MNV byla hospoda stejně jako ostatní provozovny přejmenována a dostala název „Na Myslivně“, který si podržela až do svého nedávného zániku. V roce 1953 ji převzal podnik Restaurace a jídelny Frýdlant nad Ostravicí (RAJ).¹⁸

Podle vzpomínek Stanislavy Płoszkové byla její tchýně Maria v hospodě jako ve svém živlu. Zatímco Rudolf se Stanislavou obývali pokoje v patře, Maria si zařídila byt dole naproti lokálu a neustále seděla v kuchyni u piva. Přitom původně pocházela z významné jablunkovské hrnčířské rodiny Kopeckých. Meziválečný starosta a výrobce krásných jablunkovských kachlí Isidor Kopecki byl jejím bratrem. V r. 1963 umřel Antoni Płoszek a v r. 1967 Maria Płoszková. Již dlouho předtím, asi roku 1957, přebíral hospodu Ludvík Lasota, který požádal Stanislavu o výpomoc, pak odešel na „Czytelniu“ a paní Stanislava zůstala sama. Později přijala na výpomoc paní Lyskovou. Stanislava Płoszková při své výpovědi tvrdila, že se na rozdíl od své tchýně Marie pro hospodu nehodila. Ona i její manžel Rudolf byli studovaní lidé. Stanislava pracovala původně jako účetní. Byla velmi mírné povahy, jako je i dosud, což se do putyky nehodilo. Navíc její manžel v té době jezdil do práce do Třince, potřeboval se vyspat a hospoda byla otevřena dlouho do noci. Paní Stanislava nemohla jednoduše zavřít, protože chlapi chtěli pít. Vedla ji až do 70. let.

Rudolf dostal hospodu „Na Myslivně“ v restituci zpět asi roku 1994, ale musel ji zaplatit, protože jeho rodiče za ni při znárodnování obdrželi odstupné 40 000 Kčs. Nikdy ji neprovozoval, nýbrž obratem prodal. V nedávné době byla zavřena a stejně dopadla i večeřka v ní zřízená.

Není se příliš čemu divit, že se Rudolf Płoszek v 90. letech do podnikání už nepustil. V době navrácení hostince měl 81 let a neměl zkušenosti s takovým podnikem jako jeho žena. Zemřel 28. ledna 2008 v nedožitých 95 letech, během nichž se stal významnou postavou města Jablunkov. Vystudoval polské gymnázium v Orlové a Ekonomickou akademii v Poznani (Akademia Ekonomiczna). V roce 1939 sloužil jako záložní důstojník v polské armádě a byl zajat sovětskými vojsky. Měl být odtransportován do Ruska, ale díky dobré fyzické kondici se mu podařilo utéct. Vrátil se do Jablunkova, kde byl zatčen německými orgány a jako představitel polské inteligence odeslán roku 1941 do koncentračního tábora

ve Flossenbürgu. Na konci války přežil díky své kondici i pochod smrti. Po válce pracoval pro firmu Baťa Zlín v oblasti mezinárodního transportu, protože velmi dobře ovládal několik světových jazyků. Po centralizaci dopravy a přenesení mezinárodního transportu do Prahy se vrátil do Jablunkova, žil s manželkou Stanislavou „Na Myslivně“ a pracoval nejdříve v komunálních službách v Jablunkově a pak v Třinci. V době uvolnění režimu na konci 60. let se přihlásil do Svazu bojovníků za svobodu, v němž se velmi zajímal o historii odbojových hnutí, a pracoval v okresní historicko-dokumentační komisi. Zároveň se zabýval osudy židovských rodin z Jablunkova vysídlených za 2. světové války. Velmi se zasloužil o kamenné upomínky na odbojáře v okolí Jablunkova. Z veřejné činnosti se stáhl

Současná podoba bývalého hostince U Płoszka, hostinská místnost byla vlevo od vstupních dveří, vpravo pozůstatky obchodu zřízeného po r. 1989, r. 2008, foto Radek Lipovski

Rudolf Płoszek při návštěvě koncentračního tábora Flossenbürg po 50 letech od propuštění, r. 1995, archiv Stanislavy Płoszkové

*Maciej Kupczak z osady
Lyski, legendární
jablunkovská postavička
a častý štamgast u Płoszka,
r. 1984, Szpyrc, Antoni:
Jablunkov 1939–1989.
Český Těšín 2002*

asi až v 93 letech. Během svého dlouhého a plodného života prožil řadu krušných chvil, z kterých bezpochyby nejhorší byla úmrtí jeho jediných dvou synů ve velmi mladém věku.¹⁹

Osůbky života hospody „U Płoszka“

Hospoda byla teritoriem Žihlanů, ale čas od času sem zavítali také jablunkovští občané z procházek Městským lesem. V sále stál kulečnickový stůl, který lákal svoji stálou klientelu, a na zahradě byla kuželkárna, ale asi od 60. let nebyla v provozu.²⁰ Bezpochyby znamenal „Płoszek“ velmi důležitou zastávku pro zaměstnance „Kohinorky“, neboli Závodu Koh-i-noor – Elektro Praga Hlinsko, a také pracovníků jiných závodů, zejména Třineckých železáren, protože „werkovi“ dělníci z okolních osad Pisečná, Lyski a samozřejmě Žihla byli zvyklí dojet „šichtovým“ autobusem z nádraží do Žihly a zastavit se „na jedno“. Původně stávala autobusová zastávka u obchodu „U Karcza“ (býv. Heinrichshof), tzn. naproti „Kohinorky“, ale po vystavění nových potravin Jednota v půli cesty mezi „Karczem“ a „Płoszkem“ byla tamtéž přemístěna autobusová zastávka.

Dokud ještě stával autobus „U Karcza“, jezdíval jím častý návštěvník „Płoszka“ Antonín Nieslaník,

kterému se říkalo Antek Antek, protože zadržával a slova opakoval dvakrát po sobě. V autobuse ještě tehdy vydávaly jízdenky osoby zvlášť k tomu určené a Antek Antek se s paní průvodčí celou cestu „hádal“ o jízdenku. Vlastně se ani nehádal. Neustále opakoval: „*Jakši to dopadně, jakši to dopadně.*“ Průvodčí si s ním vůbec nevěděla rady. Na zastávce „U Karcza“ vystoupil a jenom suše konstatoval: „*Dobře to dopadlo.*“ Peníze na autobus neměl, ale na pivko si vždycky obstaral. Našel několik lahví od piva, vrátil je a zase mohl jít k „Płoszkovi“.²¹ Podobnou postavičkou byl Lojzek Łysek, který přišel rád vypít nejedno pivko nebo „pulku“ (štamprli), a pro nějž si do hospody chodila jeho matka. Vždycky se vyčítavě podívala na hostinskou Stanislawu Płoszkovou smutnými očima a paní Stanislawě to přišlo hrozně líto, ale nevěděla, co by s tím mohla udělat.

Podle paní Stanislawy byli velmi dobrými klienty řidiči autobusů, např. Václav Kurek nebo Antonín Wiszczor. V té době se na silnicích objevilo sem tam jedno auto, takže si mohli dát i něco ostřejšího, ale jinak pili samozřejmě kávu a čaj. Dobřími zákazníky byli hlavně díky svým veselým povahám.

Vyhlášenou postavičkou jablunkovského kolořitu byl Maciej Kupczak z Lyskiho. Kromě obdělávání svého políčka se živil svážením dřeva na pilu do Návsi, protože vlastnil chytrého koníka, který údajně znal cestu z hospody „Czytelnia“ na Lyski nazpaměť a svého hospodáře, jenž znaven pivem na voze často usnul, dovezl až domů. Kupczak vynikal veselou a družnou povahou, která se projevila nejvíce po nějaké té štamprličce režné, myslivce nebo vodky.²² Chodil velmi často taky do „Płoszka“. Stavoval se např. v neděli cestou z jablunkovského kostela i se svou manželkou. Lidé si tehdy rádi po mši zašli někde posedět, což platilo i pro ženy.

Hostince hrály v životě nejen jablunkovských obyvatel důležitou roli. Stávaly se místem, kam si lidé chodili popovídat, zahrát kuželky nebo karty a „vyčistit si hlavu“. Vždyť dodnes lidé rádi zavítají po velké mši na velkou „pulku“, čímž propojí význam obou komunikačních zařízení – kostela a hospody. Dějiny takových podniků mohou poukázat na spoustu zajímavostí ze života obyčejných lidí, a proto se stávají živou historií, která zasáhne každého, i když v životě nevypil ani kapku alkoholu.

Inn “At the Jew” or “At Płoszek” in the Jablunkov settlement of Žihla

The second part of the study about former inns in the Jablunkov settlement of Žihla is devoted to the already closed inn “At the Jew” or “At Płoszek” and its owners. The license for running the inn close to the “Heinrichshof” inn presented in the last contribution was obtained by the Jew Adolf Geller at the beginning of the 20th century and his establishment was becoming more and more popular with decline of the “Heinrichshof” after WWI. It was owned and then operated by Rudolf Płoszek (†2008) for a long time. Also the characters of “starboarders” are remembered.

POZNÁMKY

- 1 Lipovski, Radek: Hostinec „Heinrichshof“ v jablunkovské osadě Žihla. Těšínsko, 52, 2009, č. 2, s. 17–22.
- 2 Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Frýdek-Místek, fond Archiv města Jablunkova (dále jen AMJ), inv. č. 53.
- 3 SOKA Frýdek-Místek, fond Společenstvo hostinských živností Jablunkov, kniha 1 (nezinventarizováno).
- 4 SOKA Frýdek-Místek, fond AMJ, inv. č. 51.
- 5 Tamtéž, inv. č. 53.
- 6 SOKA Karviná, fond Okresní úřad Český Těšín (Těšín) (dále jen OÚČT), inv. č. 426, sign. XII/130, č. k. 107. „Der nahmhaft gemachte Pächter Anton Ploszek war durch 12 Jahre im erzherzogl. Verlage in Jablunkau als Kellner tätig, ist verheiratet, bis nun unbescholten und genießt einen guten Ruf. Seine Familie besteht aus seiner Gattin und einem Kinde...“
- 7 SOKA Frýdek-Místek, fond AMJ, inv. č. 51.
- 8 Rozhovor s paní Stanislavou Ploszkovou proběhl 5. 9. 2008 v Jablunkově.
- 9 Szpyrc, Antoni: Jablunkov 1939–1989. Český Těšín 2002, s. 111.
- 10 Tamtéž, s. 112.
- 11 SOKA Karviná, fond OÚČT, inv. č. 693, sign. V/11, č. k. 227.
- 12 SOKA Frýdek-Místek, fond Společenstvo hostinských živností Jablunkov, kniha 1 (nezinventarizováno).
- 13 SOKA Karviná, fond Úřad landráta Těšín, inv. č. 29, č. k. 18. Veškeré následující informace pocházejí z této inventární jednotky, nebude-li uvedeno jinak.
- 14 Tamtéž. „Bin durch 37 Jahre vorwiegend bei deutschen Firmen im Gastgewerbe tätig und zwar als Rechnungskellner bei Frau Marie Paduch in Jablunkau Nr 133 und Nr 130 durch 17 Jahre, beim Herrn Emanuel Bullawa in Jablunkau Nr 268 (Hotel Heinrichshof) durch 7 Jahre, dann als Pächter des Katolischen Volkslesevereines in Jablunkau Nr 122 durch 9 Jahre und selbstständig durch 4 Jahre. Ich se[el]bst bin Kriegsbeschädigter. Meine Frau Marie auch eine geborene Jablunkauerin, (31. 12. 1887) war als kellnerin beim Herrn Anton Ausschwitzer in Jablunkau durch 5 Jahre und bei der Firma Rudolf Köhler, Hotel und Gastwirtschaft in Müglitz (Mähren) durch 3 Jahre tätig...“
- 15 Tamtéž. „Der Antragsteller war wohl immer deutschfreundlich. Die Ehefrau dagegen und der Sohn waren und sind noch große Polen. Infolgedessen kann ich den Antrag nicht befürworten, zumal das Gasthaus ziemlich abgelegen ist und dadurch den Polen noch Gelegenheit zu geheimen Zusammenkünften gegeben wird...“
- 16 SOKA Karviná, fond Okresní národní výbor Český Těšín (dále jen ONV ČT), inv. č. 81, č. k. 79.
- 17 SOKA Karviná, fond ONV ČT, inv. č. 420, sign. 142, č. k. 253.
- 18 Szpyrc, A.: c. d., s. 111.
- 19 Stopa, Zygmunt: Za wspaniałym człowiekiem. Jabko – zpravodaj města Jablunkova, březen 2008, s. 1–2. Určité drobnosti také získány ze vzpomínek Stanislavy Ploszkové.
- 20 Szpyrc, A.: c. d., s. 112.
- 21 Vzpomínky Josefa Wawrzaczce, obyvatele osady Lyski, nar. 1931 tamtéž, zachycené 6. 9. 2008.
- 22 Szpyrc, Antoni: Jablunkovské postavy a postavičky. Jabko – zpravodaj města Jablunkova, březen 2006. Přístupné z http://www.jablunkov.cz/jabko/cas_brezen06.html

Hornická tragédie na dole Dukla ve vzpomínkách obyvatel města Havířov

Jana Jílková

K 1. lednu roku 2007 skončila činnost dolu Dukla v Havířově-Suché a uzavřela se tak kapitola jeho stoletého působení. K této šachtě se váže jeden z nejtragičtějších okamžiků, které zažilo nejmladší město republiky, Havířov. Stalo se jím důlní neštěstí ze 7. července 1961. Zasáhlo stovky lidských životů; vždyť o život tehdy přišlo 108 horníků, z nichž 62 mělo vlastní rodinu. Zůstaly po nich děti, vdovy i další truchlící příbuzní.¹ Průměrný věk zemřelých činil 31 let, přičemž nejmladšímu bylo 17 let a nejstaršímu 57 let. Čtvrtina postižených měla trvalé bydliště v Havířově a Dolní Suché.²

Co přesně se v dole osudného dne stalo?³ Ve sloji č. 11 na třetím patře vypukl požár, jehož pravděpodobnou příčinou bylo vznícení gumového dopravníkového pásu omylem spuštěného při odchodu ranní směny. Nikdo z těch, kteří pracoviště opouštěli, anomálii nezaregistroval, a tak jako obvykle proběhla ve 14 hodin výměna pracovních směn. Přestože byl požár zpozorován asi kolem půl čtvrté, nedalo bezpečnostní vedení signál k zahájení evakuace. Až zhruba za hodinu, když již požár dosáhl značné intenzity, začali první horníci fárat na povrch. Těchto několik havířů, kteří stihli včas utéci, se zachránilo, zbylí již neměli dostatek

kyslíku k úniku z hořícího pekla. Jejich záchranu znemožnila vysoká koncentrace oxidu uhelnatého. V postižených slojích se při nedostatku kyslíku v ovzduší totiž nedaly použít záchranné přístroje.⁴

Horníci z dolu Dukla, r. 1972, foto Petr Sikula

Důl Dukla, r. 1972,
foto Petr Sikula

Několik ohrožených horníků se z ohnivého pekla dostalo spíše náhodou nebo vlastním přičiněním. „Už to bylo hodně zavalené, ale ještě jsem se protáhl dveřmi nahoru do druhého patra. Pomohl mi štajgr z druhého patra.“⁵ Jiný muž se zachránil tak, že se na dopravníkovém páse dostal až k „čerstvým“ větrům, kde se vzpamatoval z omráčení oxidem uhelnatým, a pás jej pak vyvezl ven do jiné sloje.⁶

Na záchranné práce bylo nasazeno přes 750 záchranářů (báňských i civilních), desítky členů milice, hasičů a civilní obrany, ale byli v podstatě bezmocní. Mohli procházet pouze přístupné chodby, neboť dostali zákaz přiblížit se až k ohnisku. Důvod byl jednoduchý. Postižení horníci bojující o život by jim mohli záchranné přístroje strhnout, a tak by o život přišli také záchranáři.

Haviřov, v pozadí důl Dukla,
r. 1972, foto Petr Sikula

Kolem půlnoci ředitelství dolu rozhodlo vydat příkaz k zazdění postižených slojí hrázemi, aby se zamezilo přístupu kyslíku a dalšímu šíření ohně. O smrti horníků nebylo pochyb, neboť v dole byla naměřena příliš vysoká koncentrace CO.⁷ „Mnozí si do poslední chvíle mysleli, že jim žádné nebezpečí nehrozí. Nálezy jejich pozůstatků svědčily o tom, že např. předtím, než spořádaně opustili pracoviště, ukládali nářadí do beden. Stačilo pár vdechnutí oxidu uhelnatého a přišla okamžitá smrt.“⁸

Až po deseti dnech se začalo s průzkumem požářiště a s vyprošťováním obětí. Ostatky havířů byly z dolu na povrch dopravovány ve speciálních uzavíratelných plechových pontonech.⁹ Při sanačních pracích musela být dodržována zvláštní hygienická opatření.¹⁰ „Zájem byl, aby lidé byli nahoře, aby je identifikovali. Dostali se nahoru asi po 20 dnech.“¹¹ Jaroslav Čihář vzpomínal na nepříjemný zápach rozkládajících se těl. V dole nebylo kromě jedné unikových dřevěných dveří nic zavaleno; množství nářadí zůstalo na místě v takovém stavu jako před požárem. Ostatky horníků se nalézaly po skupinkách tak, jak se shromažďovali u ventilů s čerstvým vzduchem (vedení nařídilo tyto ventily zastavit, aby se zabránilo šíření požáru). Horníci většinou nebyli popálení, ale měli vysoký obsah CO v plicích.¹²

Po vyproštění těl byla možná jejich identifikace. Ostatky byly uloženy v zinkových rakvích a vácích v lednicích vojenského objektu. K identifikaci se využívaly identifikační známky, které měli horníci u sebe, dále lékařské chorobopisy a důležitou roli sehráli také rodinní příslušníci.¹³ Ze 108 horníků se 15 obětí nepodařilo identifikovat, jejich ostatky uctil státní pohřeb. Rodiny pak své mrtvé pohřbívaly individuálně. 12. července 1961 proběhl pietní akt za zemřelé v Domě kultury pracujících v Ostravě.

Nejtěžší jistě byla tato situace pro rodiny obětí. Drahomíra Grobelná vzpomínala, jak v Dolní Suché po neštěstí potkávala mnoho žen oděných v černých šatech, jimiž podle tradice uctívaly své zemřelé muže. Z šachty dostávaly tyto ženy vdovský důchod, děti sirotčí.¹⁴ Většinou však ženy závislé pouze na manželově příjmu nemohly zůstat déle samy kvůli dětem, proto se znovu provdaly. „Hodně vdov si opět vzalo havíře. Lidé na Ostravsku byli tvrdí. Děti zahynulých taky pracují na šachtě.“¹⁵ Našly se bohužel i takové manželky, které smutek za zemřelého ani nadržely a zajímaly se pouze „kolik za něj dostanou“.¹⁶ I taková byla realita hornické tragédie na dole Dukla.

Velmi nepříjemné bylo pro horníky, kteří se ocitli v blízkosti smrti, vrátit se zpět do dolu: „Byl jsem jedním z nich, který přežil. Měl jsem z toho dlouho problémy; pomaličku jsem se s tím musel vyrovnat, že takový je život. Tenkrát jsem chodil pouze na noční směny, a když se to otevřelo, tak

byl strašný smrad, bylo to nepříjemné tam chodit. Hodně lidí se vzdalo vůbec záchrannářství. Odešli.“¹⁷ Pan Čihař také hovořil o nepříjemných vzpomínkách, které se mu v souvislosti s tragédií vždy připomenou. Ztratil tam své kamarády a samotné záchranné práce jej také poznamenaly. Řada horníků však strach z dolu nepřekonal a už se k tomuto povolání nikdy nevrátila. Rovněž mladí horníci se většinou rozhodli pro jiné zaměstnání.¹⁸

Ohlasy tragédie můžeme nalézt ve školní kronice Osmileté základní školy v Dolní Suché: „Při neštěstí zahynulo několik rodičů našich žáků, mezi nimi Karel Gavlas, ... předseda celonárodního výboru ROH a tito bývalí žáci naší školy: Radomír Matušek, ... Josef Škořupa, ... Jan Ogrocki ... Čest jejich památce.“¹⁹

Podle tehdejšího vyšetřování nesly vinu za tragédii dvě osoby.²⁰ Nebylo možno zjistit přesnou výši udělených trestů.²¹ J. Čihař uvedl, že odsouzen byl pouze Ing. Staříčný; dostal tři roky žaláře ve věznicích v Ostravě-Heřmanicích. Skutečnou příčinou

neštěstí bylo zřejmě všeobecné zanedbávání bezpečnostních předpisů jinými než odsouzenými osobami a honba za vysokými výkony, podobně jako v řadě dalších případů z této doby. Svou roli jistě sehrála souhra okolností a nepozornost.²² Drahomíra Grobelná si pamatuje, že manželka jednoho z postižených inženýrů učila na základní škole v Ostravě. Po tragédii byla i ona potrestána přeložením na základní školu v Dolní Suché. Byla matkou dvou dětí a musela denně komplikovaně dojíždět z Ostravy do Suché. Některé schůze a jiné akce se protáhly do večerních hodin a tehdy už neměla možnost se vrátit domů. Proto přespávala u Grobelných. Její manžel strávil ve vězení pět nebo šest let, než byla prokázána jeho nevina.²³

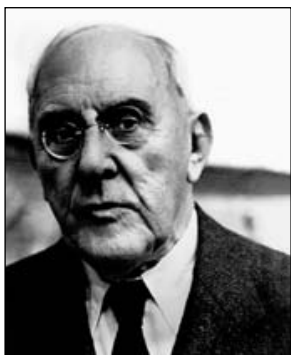
Důlní neštěstí poznamenalo nejen životy mnoha horníků, ale vrylo se do paměti generace našich babiček a dědečků a jako varovné memento působilo po mnoho let. V současnosti již málokdo zná historii místní tragédie. Alespoň krátkou vzpomínku události si zemřelí před 48 lety jistě zaslouží.

Mining tragedy in the Dukla in memories of Havířov inhabitants

The article remembers the event of 7 July 1961 when 108 miners at the average age of 31 years died as a result of fire in the Dukla Mine in Havířov-Suchá. The author reconstitutes the story of one of the biggest mine tragedies in modern history of the Ostrava-Karviná Mining District and its impact on everyday life based on memories of auricular witnesses and survivors of the victims.

POZNÁMKY

- 1 Ze 108 horníků bylo 62 ženatých, ostatní svobodní; mezi nimi dva rozvedení a dva žili s družkou.
- 2 Na základě adresy trvalého pobytu 14 horníků žilo v městě Havířov (části I-V) a 14 v části Dolní Suchá (I, II). Ostatní pocházeli ze všech koutů Československa (Brno, Horní Žukov, Chrudim, Lanškroun, Olomouc, Praha, obce v bývalém okrese Spišská Nová Ves aj.).
- 3 Problematiku důlního neštěstí a jeho důsledků pro každodenní život jsem zpracovávala v diplomové práci zabývající se dějinami každodennosti Havířova v letech 1947–1965. Při bádání jsem vycházela z různých zdrojů informací. Jednak to byly novinové články z hornických časopisů (Důl Dukla, Havířská pravda) nebo z regionálních zpravodajských periodik (Nová svoboda, Karvinské noviny). Využila jsem odbornou studii J. Tesaře a L. Suchana rozebírající havárii a obecné pojednání L. Císařové z 90. let. Jelikož jde o problematiku málo probádanou, důležitým zdrojem informací pro mne byly bezprostřední zážitky pamětníků, kteří tragédii přímo zažili, nebo se jich dotkla zprostředkovaně. O události hovoří také dokumentární film Osudové okamžiky, obsahující množství výpovědí dnes již nežijících pamětníků. Odraz neštěstí se promítl také v kronikách místních škol, které reflektovaly především ztráty rodičů jednotlivých žáků.
- 4 Zhruha 16 % kyslíku v ovzduší je hranice použitelnosti příručních záchranných kyslíkových přístrojů, které byly povinnou výbavou každého horníka. Čtyři báňských záchrannářů se sice pokoušely najít alespoň někoho, komu by se dalo pomoci, ale až na pár výjimek nic nezmohly. Tesař, Jaroslav – Suchan, Libor: Rozbor havárie na dole Dukla v OKR. Aktuality hornického výzkumu, 1963, č. 55, s. 5–8. Tento dokument detailně informuje o postupu větrů ve větracím systému šachty, který byl jedním z důvodů, proč se oheň šířil tak rychle. Při rozboru havárie vyšel na povrch fakt, že větrací systém šachty byl zcela špatně navrhnut. A proto i v této oblasti došlo po havárii k nápravě.
- 5 Osudové okamžiky (dále jen Osudové okamžiky). Důl Dukla 1961 (2002), režie: Večeřa, Jaroslav.
- 6 Rozhovor autorky s Jaroslavem Čihařem pořizen 4. 4. 2007 v Havířově. Uloženo v soukromém archivu autorky.
- 7 Po výstavbě hrází došlo k vhnání dusíku do hořících chodeb z důvodu uhašení ohně.
- 8 Osudové okamžiky, c. d.
- 9 Ostatky se na povrch postupně vynášely v období od 18.–22. července 1961.
- 10 O průběhu asanačních prací informují články v Nové svobodě z období 7.–18. července 1961.
- 11 Rozhovor s J. Čihařem.
- 12 Rozhovor s J. Čihařem; Hájek, Lubomír: Důl Dukla v OKR. Rukopis uložen v soukromém archivu Jaroslava Čihaře.
- 13 Jaroslav Čihař se stal jedním z těch, kteří sdělovali informace o úmrtí nebo úrazu horníka jeho rodině.
- 14 Až 80 000 Kčs se jim postupně ukládalo na vkladní knížku. Děti je pak dostaly po dosažení 18 let. Peníze se paradoxně vypočítávaly z délky pobytu horníků v práci. Jelikož byli v době katastrofy v práci, platila se mzda za 8 pracovních hodin a zbylých 16 hodin se platilo jako přesčas. Tyto peníze dostávaly vdovy v době, kdy byli horníci zazdění v jámě.
- 15 Císařová, Lenka: Více než sto horníků zemřelo na Dukle při největším důlním neštěstí století. Havířovsko, 2, 1999, č. 52, s. 3. Rozhovor a. s J. Čihařem.
- 16 Rozhovor s Drahomírou Grobelnou pořizen 10. 9. 2006 v Ostravě; rozhovor s J. Čihařem.
- 17 Osudové okamžiky, c. d.
- 18 Rozhovor s Drahomírou Grobelnou; Jaroslavem Čihařem; Libuší a Oldřichem Jančarovými pořizen 25. 9. 2006 v Havířově, Gargulák, Miroslav – Cerman, Břetislav: Sociálně-ekonomický vývoj Ostravsko-karvinského revíru v letech 1945–1969. In: Ostrava socialistická. Sborník studií k výstavbě města v letech 1945–1970. Ostrava 1971, s. 348. Autoři uvádějí negativní psychologické a pracovní důsledky požáru na dole Dukla, které měly vliv také na situaci při důlním požáru v září 1961 na jiném dole OKR. Událost zasáhla celý OKR, proto nastalou situaci musela řešit vláda ČSSR. Jedním z opatření, jak se dostat z těžké situace, bylo zrušení zkrácené pracovní doby (opětovně zavedena až v roce 1965).
- 19 Státní okresní archiv Karviná, fond Základní škola kpt. Jasioka Havířov-Suchá 1933–1991, inv. č. 337.
- 20 Podle J. Čihaře to byli Ing. Bardoň a Ing. Staříčný, D. Grobelná znala manželku Ing. Barfuse.
- 21 Soudní spisy tohoto případu nebylo možno dohledat ani v SOKA Karviná, ani na Okresním soudu v Karviné, pod nějž případ spadl.
- 22 Rozhovor s D. Grobelnou, J. Čihařem, L. a O. Jančarovými.
- 23 Rozhovor s D. Grobelnou.

Architekt Josef Hoffmann,
repro Kratochvílová,
Czechdesign.cz

Článek o sbírce nábytku z ohýbaného dřeva ve fondu Muzea Těšínska¹ nedávno připomněl zašlou slávu Kohnovy továrny na nábytek, jež v letech 1870–1924 šířila věhlas Těšína do blízkých i hodně vzdálených končin. Nedočkala se za to vděku, její zdevastované zbytky mají záhy z prostoru u autobusového nádraží v Českém Těšíně definitivně zmizet. Dobrá pověst jejích výrobků tu však zůstává, jak mohu doložit neobvyklým zážitkem ze svých letních toulek po světě.

Nikdy by mě nenapadlo, že se potkám s Těšínem až skoro na druhém konci zeměkoule, v největším středisku amerického západu, v Los Angeles. Když jsme tam už poněkud zmoženi nádhernými horami, sekvojovými a kaktusovými lesy, hlubokými kaňony a přemírou rozpálených pouští dorazili, vzali jsme rádi zavděk výtobytky civilizace. Nešlo pak vynechat ani zdejší slavnou galerii LACMA, Los Angeles County Museum of Art (Losangeleské oblastní muzeum umění).² Chlubí se tím, že je ve Spojených státech hned po Národní galerii ve Washingtonu největší novou galerií vybudovanou po válce, má totiž ve sbírkách více než čtvrt milionu uměleckých děl. Asi 70 tisíc děl je už dokonce přístupno ve virtuální galerii na internetu.³ Mezi ukázkami umění ve všech kontinentů zaujímá čestné místo Evropa, například jen Picasso tu má přes dvě stě položek a nechybí skoro žádná ze známých postav historie moderního umění. Opatrně jsme v té záplavě hledali české stopy, ale našli jsme v expozicích jen dvě. První byl olej Františka Kupky *Nepravidelné formy* z roku 1911, přičemž popisek doplňoval, že tento Čechoslovák žil vlastně ve Francii. Druhá stopa patřila architektu Josefu

Hoffmannovi z Moravy a zároveň i městu Těšín, neboť kromě jednoho Hoffmannova textilního vzoru stála ve vitríně i elegantní dřevěná židle, hnědá, s červeným polstrováním. A popisek hrdě dodával, že Hoffmannův design realizovala firma J & J Kohn „v továrně v Těšíně, Rakousko-uherská říše (nyní Polsko a Česká republika)“.⁴

Židle z Kohnovy továrny v Těšíně tedy reprezentuje na druhém konci světa Českou republiku a zároveň i Polsko. S lokalizací továrny si kalifornští muzejní experti zřejmě hlavu moc nelámali, ale jistě je šlechtí, že aspoň něco z historie Těšína věděli. Židli muzeu daroval Max Palevsky a popisek uvádí, že byla určena pro jídelnu sanatoria v Purkersdorfu u Vídně. Šlo prý o první významnou zakázku tzv. Vídeňské dílny, Wiener Werkstätte, kterou v roce 1903 založil architekt Hoffmann spolu s malířem Kolomanem Moserem a průmyslníkem Fritzem Waerndorfem. Tato dílna uměleckého řemesla získala záhy světovou proslulost, a než v roce 1932 zanikla, vytvořil pro ni Hoffmann několik tisíc návrhů. V duchu myšlenek Johna Ruskina a Williama Morrisa zastával názor, že kvalitní umělecké předměty mohou přispět ke zušlechtnění lidstva, proto až do konce života trval na maloseriové výrobě předmětů podle svých návrhů. Zároveň je promýšlel v celé šíři až do nejposlednějších detailů – od kompletního zařízení domů po nábytek, stolní nádobí, oděvy a šperky.⁵ Také pro zmíněnou jídelnu navrhl veškeré vybavení s výjimkou kuchyňského náčiní. Podle popisky v muzeu Hoffmann pro návrh jídelny „použil přísnou geometrii, jež se stala charakteristickou známkou designu Vídeňské dílny. Interiér, stejně jako exteriér budovy, byly strohé: stěny byly bílé, stále se opakovaly jen ornamenty z kruhů a čtverců. Tyto rytmické vzory neustále pronikaly do všech detailů včetně držadel, úchytlů světel, polstrování, i do této židle“.

Za slávou těšínské židle tedy stojí architekt Josef František Maria Hoffmann, rodák z Brtnice u Jihlavy (narozen 15. prosince 1870), kde jeho předkové žili už několik generací (jeho otec tu po 36 let vykonával funkci starosty). Vystudoval architekturu na Vídeňské akademii a už v roce 1897 spoluzakládal s Gustavem Klimtem a dalšími umělci vídeňské sdružení Secession, pro něž projektoval slavné výstavy. V roce 1899 se stal profesorem architektury na Umělecko-průmyslové škole ve Vídni a působil tam po čtyřicet let. Z jeho realizací proslul palác Stocklet v Bruselu, obchod Apollo a vila Skywa-primavesi ve Vídni, bytový textil pro firmu Backhausen, sklo pro firmu Lobmeyr, ale působil také v Kladně, Bruntálu,

Židle z Těšína v expozici
galerie LACMA
v Los Angeles,
foto Mečislav Borák

Vrbně pod Pradědem a v Koutech nad Desnou. V roce 1911 dokončil přestavbu rodinného domu na náměstí v Brtnici, kam umístil i předměty z produkce Vídeňské dílny. V roce 1945 byl dům konfiskován a stal se majetkem místní organizace KSČ. Hoffmann se už domů nevrátil a zemřel ve Vídni 7. května 1956. Jeho rodný dům chátral a vnitřní vybavení postupně mizelo. Teprve v roce 2003 byl dům po celkové rekonstrukci zachráněn a v jeho prostorách se začala rodit expozice, připomínající Hoffmannův umělecký odkaz.⁶

V galerii LACCMA mají od Josefa Hoffmanna (jehož rodnou Brtnici uvádějí německy jako

Pirnitz na Moravě, nyní Česká republika) celkem 12 děl – v depozitářích je jeho porcelán, sklo, textilie, z nábytku kromě další židle a stolku i jedna sedací souprava Fledermaus podobná té, jaká je i ve sbírkách Muzea Těšínska, ale v mnohem jednodušším a méně hezkém provedení. Myslím, že sbírky ohýbaného nábytku v Muzeu Těšínska, zvláště produkce podle Hoffmannových návrhů a vyrobená v Těšíně, by se v Americe těšily mimořádné pozornosti. Věnujme tedy alespoň tichou vzpomínku a vzdejme patřičnou úctu svým šikovným předkům, kteří se o tento věhlas zasloužili.

POZNÁMKY

- 1 Pavelková, Ilona: Nábytek z ohýbaného dřeva ve sbírkách Muzea Těšínska. Těšínsko, 51, 2008, č. 2, s. 21–24.
- 2 LACMA vznikla v roce 1961 z původního muzea, založeného v roce 1913. Viz www.lacma.org
- 3 Viz <http://collectionsonline.lacma.org>
- 4 Mimo expozice, v depozitářích, mají však podle virtuálního katalogu četné další české sbírky, např. díla Václava Hollara, Alfonse Muchy, Bohumila Kubišty, Josefa Čapka, Vlastimila Hofmana, fotografie Františka Drtikola a Jana Saudka, sklo od Ivana Mareše, Jaroslavy Brychtové, Pavla Hlavy, Věry Lískové, Františka Víznera aj.
- 5 Koudelková, Dagmar: Architekt Josef Hoffmann. Viz www.czechdesign.cz, článek z 29.12.2004.
- 6 Tamtéž; Beran, Lukáš: Druhý život Josefa Hoffmanna. Architekt, 2004, č. 8.

K významnému životnímu jubileu Emilie Harokové

Radim Prokop

Známa a odborně uznávaná regionální etnografka a muzeoložka Mgr. Emilie Haroková se svého životního jubileu dožívá v plné duševní i fyzické svěžesti, i když podle kalendáře již vstoupila do důchodového věku. Její vizáž a trvalý optimismus však této skutečnosti neodpovídá a o to více jí získává na sympatiích. Toto konstatování není vůbec nadnesené, když si vzpomenu na její první pracoviště v Muzeu socialistické výstavby v novém městě Havířov, kde nastoupila po absolvování vysoké školy a kdy jsem měl možnost se s ní častěji setkávat. Tehdy jsem se mohl přesvědčit, že své povolání brala velice zodpovědně a s reálnou představou něčeho dosáhnout a zanechat po sobě kus užitečné práce, která by neměla být opomenuta. Vždy, když zaslechnu její jméno, vracím se k uvedenému setkání, s nímž se mi postupně vybavují další přednosti jublantky, které by si zasloužily být vyzvednuty právě u příležitosti její důležité životní etapy.

Jublantka se narodila 21. listopadu 1939 v Bzenci na moravském Slovácku, odkud se brzy po 2. světové válce na sklonku roku 1945 přestěhovala s rodiči a sourozenci do Opavy, kde maturovala na jedenáctiletce a poté absolvovala Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci (1961) s aprobací v oborech historie–čeština. Na umístěnku pak nastoupila do zmíněného havířovského muzea a zde setrvala až do roku 1966, kdy se

v rámci reorganizace krajské muzejní sítě stala odbornou pracovnící Vlastivědného ústavu okresu Karviná se sídlem v Českém Těšíně. Svou dosavadní aprobaci si rozšířila postgraduálním studiem v letech 1967–1969 na Karlově univerzitě v Praze v oborech muzeologie a etnografie. Na československém pracovišti byla pověřena vedením etnografického úseku, avšak po další reorganizaci přešla natrvalo do Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm a tam působila až do odchodu do penze.

Odborná a veřejná činnost jublantky byla velice široká, zahrnovala oblast etnografie a muzeologie, taktéž se týkala historie a výstavnictví s úzkým vztahem k dokumentaristice. Jednalo se o multidisciplinární sepětí, v němž měla důležitou váhu kulturní historie se širokým společenským dosahem. Za vskutku vstřícný se dal považovat její vztah k regionálním kulturním hodnotám, jenž nalezl racionální uplatnění v činnosti sběratelské, restaurátorské, ve snaze o uchování regionálních tradic, jakož i ve výzkumu kulturních hodnot. Opomenout nelze ani badatelskou a publikační činnost jublantky, jež si získala širokou společenskou odezvu a muzeologickou hodnotu. Její terénní etnografické výzkumy v okolí Jablunkova znamenaly velký přínos ve sběratelství lidové kultury, rovněž četné restaurátorské práce k záchraně historických památek a lidové tvořivosti. Střízlivý a účelný

Mgr. Emilie Haroková

racionalismus, národopisná předvídatost a hluboký cit ke kulturním tradicím byly velkou sběratelskou a výzkumnou předností Emilie Harokové, která se značnou mírou zasloužila o etnografické poznání

nejen těšínského, ale také valašského regionu. Za to patří milé jubilantce vřelý dík všech spolupracovníků za všechno, co dosud vykonala, rovněž přání pevného zdraví a další životní vitality.

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ E. HAROKOVÉ SE VZTAHEM K TĚŠÍNSKU:

E. H.: Zpráva o výzkumné a sběrné akci pracovníků muzea v obci Nýdku. Zprávy okresního muzea v Českém Těšíně, 1972, č. 42, s. 3–4.
E. H.: Zpráva z výzkumné a sběrné akce muzea v Milíkově a Košařiskách. Zprávy okresního muzea v Českém Těšíně, 1969, č. 39, s. 4–5.
Haroková, Emilie: Dřevo a člověk. Katalog k výstavě. Havířov 1967.
Haroková, Emilie: Historický vývoj bydlení a staveb u fojtství v Bukovci na Těšínsku. Slovenský národopis, 24, 1976, s. 285–288.
Haroková, Emilie: K některým otázkám lidové keramiky v Dolních Bludovicích na Těšínsku. Muzejní a vlastivědná práce, 9 (79), 1971, č. 1, s. 41–56.
Haroková, Emilie: Lidová strava v okolí Havířova od druhé poloviny 19. století. Těšínsko, 11, 1968, č. 1, s. 41–56.

Haroková, Emilie: Malovaný nábytek. Rožnov p. R. 1996.
Haroková, Emilie: Oděv. In: Stolařík, Ivo – Štika, Jaromír – Tomolová, Věra (edd.): Těšínsko. 2. díl. Obydlí a oděv. Šenov u Ostravy 2000, s. 101–173, 182–201.
Haroková, Emilie: Polychromované výzdobné prvky na domě č. 212 v Bystřici n. O. z konce 19. století. Národopisné aktuality, 16, 1979, s. 185–191.
Haroková, Emilie: Těšínské ženy vařily v Rožnově. Těšínsko, 19, 1976, č. 2, s. 20–21.
Haroková, Emilie: Výroba lidové keramiky v Dolních Bludovicích. Těšínsko, 16, 1973, č. 1, s. 5–12.
Haroková, Emilie – Gelnar, Jaromír: Život a tradice Těšínska v minulosti. Kapitoly o životě a kultuře lidu těšínské vesnice v 18. a 19. století. Český Těšín 1971.

„Milovat život a práci“ K životnímu jubileu Karla Bogara

Jiřina Veselská

PhDr. Karel Bogar

Mnozí z nás, kteří jsme se s PhDr. Karlem Bogarem pravidelně setkávali a setkáváme osobně, pracovně či úředně, si zaznamenali do kalendáře jeho datum narození a neopomenou zaslat gratulaci, zavolat nebo přát osobně všechno to, co se při takové příležitosti přeje: zdraví, dostatek času, zajímavých témat i radost ze života, dobré nohy k výšlapům i traťovým rekordům v jízdě na kole po beskydských kotářech. Mezi těmi, kteří si jubileum připomenou spolu s mnoha společnými zážitky, překonáváním překážek i radostí ze splněných přání, nebudou chybět muzejní pracovníci, návštěvníci bezpočtu výtvarných výstav i zájemci o regionální výtvarné umění v Pobeskydí i na Valašsku. Tedy ti, s nimiž měl a má Karel Bogar za více než čtyřicet let působení ve Frýdku-Místku, Frýdlantě nad Ostravicí, Třinci, Českém Těšíně, Rožnově pod Radhoštěm, Karvině, Opavě a dalších místech mnoho společného.

Bezpochyby se narodil na „šťastné planetě“ - v liturgickém kalendáři je 1. listopad označován jako „svátek Všech svatých“. V rodné Johanově u Vsetína pobýval jen do konce školní docházky, kdy se stal studentem lesnické školy v Hranicích, ale dodnes se sem rád vrací. Zájem o výtvarné umění a literaturu převážil nad přírodou a lesem - na počátku 60. let se stal studentem Filozofické fakulty olomoucké Univerzity Palackého. Po ukončení studia jej ale pedagogické poslání příliš neoslabilo a v roce 1966 již figurovalo jeho jméno v seznamu odborných pracovníků Vlastivědného ústavu ve Frýdku-Místku. Muzeum v té době nebylo právě ukázkou moderního vědeckého ústavu - mělo za sebou náročné stěhování do frýdeckého zámku, nedostatek depozitářů a pracoven, zámecký

Rytířský sál sloužil jako jediná výstavní síň. Stejně tak minimální počet odborných pracovníků omezoval jakékoliv pokusy o co nejvyšší a veřejností akceptovanou prezentaci všeho, co sbírky obsahovaly. Připočteme ještě nepatrné finanční ohodnocení, nedostatek peněz na úpravy prostor, uvolněných bezpočtem nájemníků zámku.

Působení Karla Bogara v muzeu bylo velmi různorodé - byl odborným pracovníkem, kurátorem společenskovedních sbírek, sběratelem hmotných dokladů, tvůrcem sbírky výtvarného umění, ale také vedoucím oddělení a dlouholetým ředitelem. Jako odborný pracovník vnesl do dokumentace muzea kromě jiných témat, které provází budování frýdecké sbírky výtvarného umění dodnes, život a tvorba malíře Ferdiše Duši, frýdlantského rodáka. Díky příznačnému zaujetí a houževnatosti se mu podařilo spolupracovat nejen s Dušovými pamětníky, příbuznými, ale také sběrateli, přáteli a souputníky na poli výtvarné tvorby. Výsledky dlouhodobé aktivity jsou mimořádné a tento výjimečný umělec zůstal jedním z jeho studijních témat dodnes. Frýdecká kolekce Dušových obrazů včetně pozůstalosti, knihovny a národopisné sbírky je stále považována za obsahově nejvyváženější a nejúplnější. Znalosti spojené s postupným pronikáním do podstaty tvorby a inspiračních pramenů frýdlantského rodáka zúročil v několika statích i samostatných monografiích (naposledy v roce 2008).

Olomoucké studium českého jazyka se promítlo do dlouhodobého odborného zájmu o život a tvorbu frýdeckého rodáka, básníka Ďndry Lysohorského. Muzeum Beskyd Frýdek-Místek je dnes jedinou institucí, která pečuje o jeho obsáhlou literární pozůstalost. Mezinárodní konference,

kteřou k životnímu jubileu básníka připravil, hostila všechny významné evropské badatele zabývající se tvorbou poezie v mikrojazycích, mezi které náleží také laština.

Podobu frýdecko-místeckého muzea ovlivňoval jako ředitel téměř 20 let – s jeho působením je spojena rozsáhlá rekonstrukce uvolněných prostor frýdeckého zámku, vybudování stálé expozice „Beskydy, příroda a lidé“, výstavních síní, dílen. Muzeum za jeho vedení nebylo jen institucí pečující o hmotné památky. Mezi projekty, které se postupně realizovaly, patřila také ediční řada Místopis okresu Frýdek-Místek, jehož historické svazky vznikaly za spolupráce s významnými znalci historie regionu, pestrá ediční činnost i řada výstav zaměřených na prezentaci vlastních i zapůjčených sbírek a výtvarných děl. Do výstavního programu byly zařazovány profilové výstavy významných osobností výtvarného života, které v Praze jen stěží mohly v sedmdesátých a osmdesátých letech vystavovat.

V osmdesátých letech se muzeum svou nabídkou zaměřilo nejen na okresní město, postupně vznikaly stálé monografické expozice věnované ve Frýdlantě nad Ostravicí Ferdiši Dušovi, v Brušperku Vojtěchu Martínkovi, v Domaslavicích lidové kultuře a Janu Skarkovi a v Čeladné beskydské přírodě a Josefu Kalusovi. Jejich výstavní programy, publikace i služby návštěvníkům pomáhaly popularizovat regionální kulturu a zároveň významně přispívaly k rozvoji kulturního života v místě. S Bogarovým jménem je spojeno založení a činnost pobočky Klubu přátel výtvarného umění, která oslavila v loňském roce 40 let svého trvání. Díky zaujatosti pro popularizaci moderního výtvarného projevu bylo v rámci Klubu na frýdeckém zámku realizováno mnoho setkání s umělci, kteří neměli v době normalizace právě na různých ustláno (V. Komárek, J. Jíra, V. Kiml, O. Zoubek, V. Reynek, E. Ovčáček, B. Liberda, F. Lazecký ad.).

Ještě jeden osobitý projekt, který je dodnes spojován s jubilantovým organizačním a odborným úsilím, je nutno připomenout – Trienále smaltu, symbolizující spojení pro region a město Frýdlant nad Ostravicí významné průmyslové produkce

s experimentální výtvarnou tvorbou. Tvůrčí setkání smaltérů je dnes mezinárodně uznávanou akcí, které vyslovují uznání nejen domácí, ale také zahraniční tvůrci.

Nebylo ale všechno jen růžové. Karel Bogar se často setkával s nepochopením. Mezi prohrané kauzy jistě patří i osud výjimečných památek frýdecké městské architektury – polodřevěných domů na Hluboké ulici nebo barokní sýpky u poutního chrámu Navštívení Panny Marie.

Když na počátku devadesátých let muzeum opouštěl, patřil mezi uznávané muzeology, znalce regionálního výtvarného umění, zkušené organizátory výstav významných představitelů současné malířské i sochařské tvorby. Muzeum bylo renomovaným odborným regionálním pracovištěm s řadou nosných dokumentačních a prezentačních programů.

Po odchodu z Muzea Beskyd se ještě více než dříve věnoval autorské přípravě výstav seznamujících veřejnost s tvorbou současných osobností výtvarného života – ať působících v regionu, nebo i mimo něj. Seznam výstav realizovaných v řadě míst je mimořádně bohatý. Stejně jako v předcházejícím období je však zde opět jedno téma, které se vracelo po mnoho let – tvorba těšínské rodačky a frýdecké autorky Elišky Servátkové. Dlouholeté osobní přátelství a pochopení kořenů její tvorby mu umožnilo prostřednictvím výstav a monografií zprostředkovat tvorbu této osobnosti širokému publiku.

Jistě by bylo možné připomínat mnohé, čím přispěl Karel Bogar k rozvíjení kulturního povědomí jak Frýdku-Místku, tak Frýdlantu nad Ostravicí, kde trvale žije. Setkáváme se s ním ve sbírkové komisi Muzea Těšínska, redakční radě i na stránkách časopisu *Těšínsko*, při výuce studentů ve škole Goodwill, organizování zájezdů KP VU, přípravě výstav i realizaci pravidelných setkání smaltérů na mezinárodních sympoziích „Frýdlantský umělecký smalt“. Přejeme jemu i nám, aby své životní krédo – „Milovat život a práci. Nic jiného nám z dostupných radostí totiž nezbyvá. Ale i to se nedá zcela vyčerpat. Život je strašně krátký.“ – mohl ještě dlouho naplňovat.

Logo frýdecko-místeckého vlastivědného ústavu v 70. a 80. letech 20. století, Muzeum Těšínska

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ K. BOGARA SE VZTAHEM K TĚŠÍNSKU:

- Bogar, Karel: Beskydy ve výtvarném umění. Katalog. Frýdek-Místek.
Bogar, Karel: Černá a bílá Elišky Servátkové. Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku, 6, 2005, s. 169–176.
Bogar, Karel: Eliška Servátková - Cesta k lidem. Frýdek-Místek 1995.
Bogar, Karel: Eliška Servátková - malířka ubíhajícího času. Práce a studie Muzea Beskyd Frýdek-Místek-společenské vědy 16, 2005, s. 32–37.
Bogar, Karel: Eliška Servátková-Rosenfeldová: Ohlédnutí. Frýdek-Místek 2005.
Bogar, Karel: Frýdek-Místek Elišky Servátkové. Frýdek-Místek 2001.
Bogar, Karel: Jan Byrtus. Český Těšín 1995.
Bogar, Karel: Jiří Sibinský 1977–2007. Havířov 2007.
Bogar, Karel: Josef Novický. Třinec 1996.
Bogar, Karel: Muž s beraní hlavou, Ostrava 2008.
Bogar, Karel: Několik poznámek ke vztahu Vochala–Lysohorský. Práce a studie Muzea Beskyd Frýdek-Místek, 8, 1993, s. 43–47.
Bogar, Karel: Ondra Lysohorský 1905–1989. Frýdek-Místek 1992.

- Bogar, Karel: Petr Boreček. Český Těšín 2005.
Bogar, Karel: Vzpomínky na Ferdiše Dušu. Frýdek-Místek 1968.
Bogar, Karel – Hájková, Alena – Žáček, Rudolf: Beskydy a Pobeskydí. Stručný turistický průvodce okresem Frýdek-Místek. Frýdek-Místek 1973; 1978.
Bogar, Karel – Urbanec, Jiří – Veselská, Jiřina – Žáček, Rudolf. Frýdek-Místek. Průvodce. Frýdek-Místek 1983.

- Poznámka:
V bibliografii nejsou zařazeny Bogarovy katalogy výtvarných výstav pořádaných Muzeem Beskyd, Galerií Domov ve Frýdlantě n. O., katalogy věnované Mezinárodním sympoziím Frýdlantský umělecký smalt ve Frýdlantě n. O. (1999–2009), Sochařským sympoziím na hradě Hukvaldy, dále starší články publikované ve sbornících (např. Krkonoše a Podkrkonoší, Václavkova Olomouc apod.) a články určené k popularizaci a prezentaci výstavních aktivit v širším regionu. V časopise Těšínsko bylo uveřejněno téměř 80 statí věnovaných osobnostem literárního a výtvarného života.

Z nové literatury (nejen) o Těšínsku

Gabriela Chromcová – David Pindur

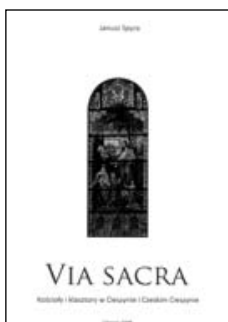
Müller, Karel: Erbovní galerie těšínské šlechty/ Galeria herbów szlachty cieszyńskiej. Český Těšín 2008, 103 s., ISBN 978-80-904230-1-5

Dvojazyčná obrazová publikace předního českého heraldika a ředitele Zemského archivu v Opavě seznamuje čtenáře s kolekcí 37 olejomalb šlechtických erbů z Rytířského sálu frýdeckého zámku.

Tato jedinečná heraldická památka z let 1792–1828 připomíná tehdejší aristokracii Těšínska. Obrazy byly původně umístěny v budově zemského soudu Těšínského knížectví na dnešním Dominikánském náměstí v Těšíně.

Spyra, Janusz: Via sacra. Kościoły i klasztory w Cieszynie i Czeskim Cieszyńie. Cieszyn 2008, 174 s., ISBN 978-83-89835-35-2

Další ze série publikací vydávaných Městským úřadem v Těšíně z pera předního historika Těšínska představuje celkem 10 katolických a 4 evangelické kostely na území měst Těšín a Český Těšín. Nejstarším představeným objektem je románská

rotunda sv. Mikuláše a sv. Václava na Hradním vrchu v Těšíně z počátku 11. století, nejmladším dnešní kostel Církve bratrské na Frýdecké ulici v Českém Těšíně z let 1928–1929. Publikace je doplněna řadou kvalitních fotografií.

Konkolski, Stanisław: O společnosti, která dala profilu jméno: Historie Jäkl Karviná a. s. Slezská Ostrava 2008, 136 s., ISBN 978-80-903902-1-8

Kniha přibližuje historii, technický a hospodářský vývoj dceřiné firmy největší české ocelářské společnosti ArcelorMittal Ostrava-JÄKL Karviná (aktuálně pod novým názvem ArcelorMittal Tubular Products Karviná a. s.).

„Šance-Valy Common Heritage“ Jablunkovské šance. Žilina 2008, 24 s., ISBN neuvedeno

Útlý česko-slovenský sborníček přináší několik stručných příspěvků věnovaných unikátní soustavě vojenského opevnění na historické hranici Těšínska a Horních Uher v období raného novověku a možností jejího dnešního využití.

Havířov a rozvoj jeho industriálního dědictví. Sborník ke konferenci. Havířov 2008, 96 s., ISBN neuvedeno

Sborník ke stejnojmenné konferenci, která se uskutečnila v říjnu 2008 v havířovském Kulturním domě Radost je členěn do tří tematických bloků: historie vzniku průmyslových lokalit; útlum těžby a rozvoj území. Jejich obsah podrobněji analyzuje průmyslové aktivity na území města v minulosti i současnosti s výhledem do budoucna.

Brňovják, Jiří – Zářický, Aleš (edd.): Šlechtic podnikatelem podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18.–19. století. Ostrava 2008, 327 s., ISBN 978-80-7368-520-1

První svazek nové ediční řady *Nobilitas in historia moderna*, vydaný Filozofickou fakultou Ostravské univerzity v Ostravě, je výstupem z mezinárodní konference konané na podzim 2007. Zájemce o novověkou aristokracii českých zemí zde nalezne 22

příspěvků opatřených poznámkovým aparátem a kvalitním obrazovým doprovodem ve skvostné grafické úpravě. Šlechtě na Těšínsku se věnují především příspěvky Aleše Zářického o rodu Wilczeků, Radoslava Daňka o šlechtických podnikatelích v pivovarnictví v ostravsko-karvinském revíru či Wacława Gojniczka o osobnosti Johanna Gottlieba Tschammera.

Města a obce Těšínska se představují

Chotěbuz

Obec Chotěbuz je jednou z nejstarších lokalit Těšínského Slezska. První zmínky v písemných pramenech jsou již z roku 1229, kdy se připomíná jako jeden z majetků benediktinů z Orlové. Ti nechali v obci postavit nejspíše jednoduché dřevěné sídlo, které se stalo centrem chovu dobytka a zemědělské produkce. Po zániku kláštera v Orlové daroval kníže Václav III. Adam v roce 1559 chotěbuzské majetky kancléři Těšínského knížectví Václavovi Rudzkému z Rudz. Záhy poté si zde tento mocný šlechtic nechal vybudovat čtyřkřídlovou renesanční tvrz s malým arkádovým nádvořím. V blízkosti dvora byla vybudována dodnes stojící okrouhlá desetimetrová věž. Rod Rudzkých z Rudz držel Chotěbuz do roku 1700. Panské sídlo se dočkalo po rychlém střídání majitelů v 18. století (Gurečtí z Konic, Marklovští z Pernštejna, Lichnovští z Voštic) rozsáhlé přestavby za baronů Trachů z Březí. František Trach nechal v roce 1782 provést pozdně barokní úpravu zámku a postavit reprezentační vstupní bránu zdobenou erby jeho rodu a manželky Karolíny Beesové z Chrostiny a sochami sv. Antonína Paduánského a sv. Jana Nepomuckého. Na počátku 19. století přešla Chotěbuz do rukou Alberta Sasko-Těšínského. V roce 1840 dali těšínské Habsburkové zámek přestavět – vzniklo odpočinkové lovecké sídlo s okrasným parkem a zahradním altánkem. Výstavní klasicistní dvůr se však v původním stavu nezachoval do dnešních dnů. Zámecký areál totiž již od 70. let 19. století sloužil jako centrum zemědělské školy, která pro své potřeby upravila okolí zámku na botanickou zahradu, meteorologickou stanici, ovocnářskou školkou a poličku k pěstování zeleniny. Škola zde sídlila až do roku 1923, poté byly bývalé zámecké komnaty upraveny na kanceláře a byty. Od roku 1970 je chotěbuzské panské sídlo trvalo opuštěno a rychle chátrá. Opravy se v roce 2004 dočkala pouze samostatně stojící věž a vstupní brána.

V části Podobora se nachází hradiště vybudované v halštatském období (8.–4. století p. n. l.) a dále rozšířené Slovany v 8. až 11. století. Fortifikace se skládá ze tří částí (akropole a dvě předhradí) a zaujímá plochu 1,8 ha. Unikátně dochované valy a další artefakty jsou předmětem již více než 50 let trvajícího výzkumu archeologů, který přináší velmi zajímavé poznatky o starším osídlení Těšínska (mj. zde byly nalezeny ostruhy, zbraně, kosterní pozůstatky lidí i zvířat). Na místě hradiště je v posledních letech budována jeho replika ze slovanského období, tvořená samotnou fortifikací akropole, obytnými budovami a halovou stavbou. Tyto jedinečné ukázky dobového života jsou přístupné veřejnosti jako jedna z mnoha poboček Muzea Těšínska. Výhodnou polohu tohoto zalesněného návrší si vybral pro zbudování rozsáhlé obory v polovině 16. století těšínský kníže Václav III. Adam, jenž zde nechal chovat nejen početná stáda jelenovitě a srnčí zvěře, ale například také losy z daleké Litvy. Obora sloužila svému účelu až do konce 19. století.

Po vzniku Československé republiky se Chotěbuz, skládající se ze tří katastrálních částí – Chotěbuze, Podobory a Zpupné Lhoty, stala jednou z pohraničních obcí. Přirozenou hranici s Polskem zde tvoří koryto řeky Olše. Na území obce najdeme četné pozůstatky československého vojenského opevnění z let 1934–1938 (betonové pevnosti), budované v této době na obranu republiky proti vnějším nepřítelům. Některé z nich byly původně i přímo v areálu dnešního Archeoparku, na četných místech po nich zůstaly zřetelné betonové základy, které svědčí o odhodlání bránit hranice státu. V letech 1974–1998 byla obec součástí města Český Těšín. Intenzivní bytová výstavba, měnící dosavadní rustikální ráz obce, byla provedena v 60. a 70. letech minulého století. Vybudován byl nový kulturní dům, mateřská škola a další objekty. V roce 1991 byl slavnostně uveden do provozu největší hraniční most s Polskou republikou, jenž je dlouhý 760 m a má 14 pilířů o výšce 26 m.

V obci aktivně provozuje svou činnost celkem šest spolků: TJ Sokol Chotěbuz, Sbor dobrovolných hasičů Zpupná Lhota, PZKO Zpupná Lhota-Podobora, PZKO Chotěbuz a Česká myslivecká jednota. Uvedená sdružení zajišťují v obci pravidelné kulturní akce a společenská setkání. Věřící mají možnost navštěvovat katolické bohoslužby v kapli Panny Marie Pomocnice křesťanů ve Zpupné Lhotě. V obci nalezneme také dvě evangelické kaple. Chotěbuz je sídlem několika středních a drobných podnikatelů orientovaných na služby, řemeslnictví a zejména na oblast zemědělské výroby. V poslední době se stále častěji stává cílem turistických výletů návštěvníků z blízkého i vzdáleného okolí a to bezpochyby díky unikátnímu Archeoparku, v jehož areálu se během letní sezony koná mnoho doprovodných akcí pro děti, mládež i dospělé.

Kaple Panny Marie v Chotěbuzi-Zpupné Lhotě, r. 2008

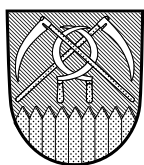
Obecná škola v Chotěbuzi, r. 1910

Archeopark v Chotěbuzi-Podobore, r. 2007

Zámek v Chotěbuzi, r. 1898

Adresa: Obecní úřad Chotěbuz, Chotěbuzská 250, 735 61 Chotěbuz, telefon: +420 558 733 131, email: chotebuz@volny.cz • Starosta obce: Ing. Martin Pinkas • Počet členů zastupitelstva: 15 (KDU-ČSL – 8 mandátů; ČSSD – 4; Coexistencia-Soužití – 3) • Počet obyvatel k 1. 1. 2009: 1 092 obyvatel, z toho 549 žen a 543 mužů • Rozloha: 1061 ha

